

แบบสัมภาษณ์
โครงการการเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองลูกผสม

ก. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร

หมู่บ้าน.....อำเภอ.....จังหวัดขอนแก่น

สมาชิกในโครงการ

ไม่ใช่สมาชิกในโครงการ

ชื่อ-สกุล หัวหน้าครอบครัว.....

ชื่อ-สกุล ผู้ตอบแบบสอบถาม.....

ชื่อ-สกุล ผู้สัมภาษณ์.....

ชื่อ-สกุล ผู้ตรวจแบบสอบถาม.....

บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่..... ชื่อหมู่บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดขอนแก่น

ลำดับที่แบบสอบถาม.....□□□

1. พื้นที่ทำกินของเกษตรกร (ครุห์ต).....□

2. ครัวเรือนและประชากร

2.1 ในบ้านหลังนี้อยู่ด้วยกันกี่ครอบครัว.....□

2.2 (ก) บ้านหลังนี้อยู่ด้วยกันกี่คน (ตามสภาพเป็นจริง).....□

(ข) รายชื่อในทะเบียนราษฎรมีกี่คน .....□

2.3 รูปแบบครอบครัว .....□

(1. ครอบครัวเดี่ยว   2. ครอบครัวขยาย)

รหัสพื้นที่ทำกินของเกษตรกร

1. อยู่นอกเขตชลประทาน
2. อยู่ในเขตชลประทาน
3. อยู่ในเขตและนอกเขตชลประทาน

2.4 รายละเอียดของประชากรในบ้านหลังนี้

ลำดับ ที่	(a) ความสัมพันธ์ กับหัวหน้า ครอบครัว (ดูรหัส)	(b) เพศ 1.ชาย 2.หญิง	(c) อายุ (ปี) ต่ำกว่า 1 ปี ให้ใส่ "1"	(d) การศึกษา (ดูรหัส)	(e) สถานภาพ การศึกษา (ดูรหัส)	(f) อาชีพหลัก (ดูรหัส)	(g) อาชีพรอง (ดูรหัส)
1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

รหัสความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว	รหัสการศึกษา	รหัสสถานภาพศึกษา	รหัสอาชีพหลักและอาชีพรอง
1. หัวหน้าครอบครัว	0 ไม่มีการศึกษา	1. สิ้นสุดการเรียนแล้ว	1. ไม่มีอาชีพ
2. ภรรยาหรือสามีหัวหน้าครอบครัว	1. ป.1 - ป.3	2. กำลังเรียนอยู่	2. ทำนา ทำไร่
3. ลูกชาย	2. ป.4	3. ยังไม่เข้าเรียน	3. ประมง
4. ลูกสาว	3. ป.5 - ป.6		4. ค้าขาย
5. ลูกเขย/ลูกสะใภ้	4. ม.1 - ม.3		5. รับจ้างอิสระ
6. แม่เขย แม่ผัว แม่ตัว	5. ม.4 - ม.6		6. รับราชการ (ลูกจ้างรัฐ)
7. พ่อตา พ่อผัว พ่อตัว	6. ปวช.หรือเทียบเท่า		7. พนักงานบริษัท
8. อื่นๆ	7. ปวส.หรือเทียบเท่า		8. เลี้ยงสัตว์ โค กระบือ สุกร
	8. ปริญญาตรี		9. เลี้ยงไก่
	9. สูงกว่าปริญญาตรี		10. อื่น ๆ

(ระบุในช่องคำตอบด้วย)

3. ลักษณะบ้านและการใช้ประโยชน์

3.1 ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย .....

(1.บ้านไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูงพื้นซีเมนต์ 2.บ้านไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูงพื้นดิน 3.บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้น(พื้นดิน) 4.บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้น(พื้นซีเมนต์) 5.บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้น (พื้นไม้) 6.บ้านไม้ 2 ชั้น พื้นซีเมนต์ 7.บ้านไม้ 2 ชั้นพื้นไม้ 8.บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้นพื้นซีเมนต์ 9. บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น พื้นไม้ 10.บ้านก่อด้วยอิฐบล็อกชั้นเดียวพื้นซีเมนต์ 11.บ้านก่อด้วยอิฐบล็อกชั้นเดียวพื้นดิน 12.บ้านก่อด้วยอิฐ 2 ชั้น พื้นซีเมนต์ 13.บ้านก่อด้วยอิฐ 2 ชั้นพื้นไม้

3.2 หลังคาบ้านทำด้วยวัสดุอะไร .....

(1. กระเบื้อง 2. สังกะสี 3. อื่นๆ {หญ้า ไม้} ระบุ)

3.3 ขนาดตัวบ้าน

ก. กว้างกี่เมตร ..... ข. ยาวกี่เมตร ..... ค. พื้นดินบริเวณบ้านมีเนื้อที่กี่ตารางวา .....

(1 งาน = 100 ตารางวา และ 1 ไร่ = 4 งาน)

ง. เอกสารสิทธิที่ดินบริเวณบ้าน (ดูรหัสในข้อ 5) ..... 3.4 คอกกักตัวอยู่ส่วนไหนของบริเวณบ้าน .....

(1.ได้ถุนบ้าน 2.อยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านแต่ไม่อยู่ได้ถุนบ้าน

3.อยู่ที่อื่นๆ ระบุ..... 4.ไม่มีคอกกักตัว)

3.5 ผลผลิตเกษตรที่ได้นำมาเก็บไว้ในบริเวณบ้านหรือไม่ .....

(1.เก็บไว้ในบริเวณบ้าน 2.ไม่ได้เก็บไว้ในบริเวณบ้าน ระบุสถานที่เก็บ .....

3.ไม่ได้ทำการเกษตร)

4. การถือครองที่ดินในรอบปีที่ผ่านมา (ถ้าไม่มีในข้อใดให้กรอก " 0 ")

4.1 ท่านมีที่ดินของตนเองและทำกินเองกี่แปลง ..... รวมเป็นพื้นที่ ..... ไร่4.2 ท่านเช่าที่ดินผู้อื่นทำกินกี่แปลง ..... รวมเป็นพื้นที่ ..... ไร่4.3 ที่ดินที่ผู้อื่นให้ท่านเช่าทำกินฟรีมี กี่แปลง ..... รวมเป็นพื้นที่ ..... ไร่4.4 ที่ดินที่ท่านให้ผู้อื่นเช่ามี กี่แปลง ..... รวมเป็นพื้นที่ ..... ไร่4.5 ที่ดินที่ท่านให้ผู้อื่นทำกินฟรีมี กี่แปลง ..... รวมเป็นพื้นที่ ..... ไร่

5. กรรมสิทธิในการถือครองที่ดินและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

แปลง ที่	(a) เนื้อที่(ไร่)	(b) เอกสาร สิทธิ (ครุหัต)	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ไร่)				
			(c) ที่นา	(d) ปลูกพืชไร่	(e) ไม้ผลและ ไม้ยืนต้น	(f) ปลูกพืชไร่ ร่วมกับไม้ ผลและไม้ ยืนต้น	(g) อื่นๆ ระบุ
1	□□□	□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□
2	□□□	□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□
3	□□□	□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□
4	□□□	□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□
5	□□□	□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□

รหัสเอกสารสิทธิ

1. โฉนด
2. นส.3ก.
3. นส.3
4. นส.2/ หรือ สค.1. หรือ สค.3 (ใบจอง, ใบเทียบข่า)
5. สทก.(สิทธิทำกิน)
6. สปก. 4-01
7. กบท. 5
8. ไม่มีเอกสารสิทธิ
9. เอกสารสิทธิอื่นๆ ระบุ .....

6. รายได้และแหล่งที่มาของรายได้ในรอบปีที่ผ่านมา

6.1 การผลิตและรายได้จากพืช

ชนิด	(a)	(b)	(c)	(d)
	ปลูกหรือไม่ 1. ปลูก 2. ไม่ปลูก ตามพืช ถัดไป	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตทั้งหมด (ก.ก.)	จำนวนเงิน ที่ขายได้ (บาท)
ในเขตชลประทาน				
1.ข้าวเหนียว 1.1 นาปี	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
1.2 นาปรัง	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
2.ข้าวเจ้า 2.1 นาปี	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
2.2 นาปรัง	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
นอกเขตชลประทาน				
3.ข้าวเหนียว 3.1 นาปี	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
3.2 นาปรัง	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
4.ข้าวเจ้า 4.1 นาปี	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
4.2 นาปรัง	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
5.มันสำปะหลัง (คือน้ำหนักเป็นหัวมันสด)	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
6.ถั่วเหลือง	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
7.พืชไร่อื่นๆ ระบุ.....	☐	□□□	□□□□□	□□□□□
8.พืชไร่อื่นๆ ระบุ.....	☐	□□□	□□□□□	□□□□□

6.2 รายได้จากไม้ผลและไม่ขึ้นต้นในรอบปีที่ผ่านมา (ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

6.2.1 รายได้จากมะม่วงหิมพานต์ .....□□□□□

6.2.2 รายได้จากขนุน.....□□□□□

6.2.3 รายได้จากมะม่วง.....□□□□□

6.2.4 รายได้จากน้อยหน่า.....□□□□□

- 6.2.5 รายได้จากมะขาม.....□□□□□
- 6.2.6 รายได้จากกล้วย.....□□□□□
- 6.2.7 รายได้จากมะละกอ.....□□□□□
- 6.2.8 รายได้จากนุ่น.....□□□□□
- 6.2.9 รายได้จากยูคาลิปตัส.....□□□□□
- 6.2.10 รายได้จากไม้.....□□□□□
- 6.2.11 รายได้จากไม้ยืนต้นอื่นๆ ระบุ.....□□□□□
- 6.3 ครอบครัวยุทธท่านปลูกผักหรือไม่.....□
(1.ปลูก 2.ไม่ปลูกข้าม ไปข้อ 6.5)
- 6.4 รายได้จากการขายผักในรอบปีที่ผ่านมา.....□□□□□
(ถ้าไม่ได้ขายให้กรอก “0”)
- 6.5 การเลี้ยงสัตว์และรายได้จากสัตว์

ชนิดสัตว์/ผลิตภัณฑ์ สัตว์	(a) จำนวนตัวในปัจจุบัน (ถ้าไม่มีให้กรอก “0”)	(b) จำนวนตัวที่ขายในรอบปี (ถ้าไม่ได้ขายให้กรอก “0” แล้วถามสัตว์ถัดไป	(c) รายได้จากการขาย (บาท)
1. วัว	□□□	□□□	□□□□□
2. ควาย	□□□	□□□	□□□□□
3. หมู	□□□	□□□	□□□□□
4. เป็ด	□□□	□□□	□□□□□
5. ไก่	□□□	□□□	□□□□□
6. สัตว์อื่นๆ	□□□	□□□	□□□□□
7. ไข่เป็ดไข่ไก่	.....	.....	□□□□□

6.6 การประมง

- 6.6.1 คนในครอบครัวยุทธท่านหาปลาจากแหล่งใดบ้าง.....□
- ไม่มีคนในครอบครัวยุทธท่านหาปลา (ข้าม ไปข้อ 6.7)
  - จากครองชลประทานอย่างเดียว 3.ที่นาอย่างเดียว 4.หนองน้ำอย่างเดียว

5. ครองชลประทานและที่นา 6. แม่น้ำและหนองน้ำ 7. แม่น้ำ ที่นาและหนองน้ำ

8. อื่นๆ ระบุ .....

6.6.2 รายได้จากการประมง .....□□□□□□

6.7 รายได้นอกการเกษตรอื่นๆ ในรอบปีที่ผ่านมา (ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

6.7.1 รายได้จากเงินเดือนของทุกคนในครัวเรือน ..... □□□□□□

6.7.2 รายได้จากการรับจ้างอื่นๆ ของทุกคนในครัวเรือน ..... □□□□□□

6.7.3 รายได้จากการทำหัตถกรรมอื่นๆ ..... □□□□□□

6.7.4 รายได้สุทธิจากการค้าขาย..... □□□□□□

6.7.5 รายได้จากบุตรหลานหรือผู้อื่นส่งมาให้ ..... □□□□□□

6.7.6 รายได้จากค่าเช่าที่ดิน..... □□□□□□

6.7.7 รายได้จากการให้เช่ารถไถ เครื่องจักร เครื่องมือต่าง ..... □□□□□□

6.7.8 รายได้จากการให้เช่าสัตว์..... □□□□□□

6.7.9 รายได้จากค่านายหน้าที่ดิน และค่านายหน้าอื่นๆ

ตลอดจนรายได้จากดอกเบี้ย..... □□□□□□

6.7.10 รายได้จากการเลี้ยงโชค (เช่น หวย มวย ดีโก้ ไฟ ฯลฯ) ..... □□□□□□

6.7.11 รายได้สุทธิจากการรับเหมาก่อสร้าง ..... □□□□□□

6.7.12 รายได้จากการหาของป่า (เห็ด หน่อไม้)..... □□□□□□

6.8 เงินฝากและมูลค่าเครื่องประดับ (ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

6.8.1 เงินฝากธนาคาร ฝากสหกรณ์ หรือสถาบันการเงินอื่นๆ ..... □□□□□□

6.8.2 เงินฝากไว้กับญาติ..... □□□□□□

6.8.3 เงินที่ให้ญาติกู้ยืมในปัจจุบัน..... □□□□□□

6.8.4 มูลค่าเครื่องประดับ เช่น เพชร ทอง นาค ในปัจจุบัน..... □□□□□□

7. ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสดและแหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายในรอบปีที่ผ่านมา

7.1 ค่าใช้จ่ายในการเกษตร (ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

7.1.1 ค่าแรงงานคนในการปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวพืชต่างๆ

ตลอดจนค่าจ้างแรงงานคนเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ ..... □□□□□□

(เช่น ค่าจ้างปลูก ค่าจ้างดายหญ้า ค่าจ้างเก็บเกี่ยว ค่าจ้างขนผลผลิต)

7.1.2 ค่าจ้างแรงงานเครื่องจักร เช่น ค่าจ้างรถไถ ค่าจ้างสี่ล้อไถ

ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเครื่องจักร..... □□□□□□

7.1.3 ค่าจ้างแรงงานสัตว์ เช่น ค่าเช่าควาย ..... □□□□□□

7.1.4 ค่าอาหารสัตว์ ค่าผสมพันธุ์สัตว์ ค่าฉีดวัคซีนสัตว์ ค่าซื้อสัตว์..... □□□□□□

7.1.5 ค่าพันธุ์พืช เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง ค่าท่อนพันธุ์มันสำปะหลัง..... □□□□□□

7.1.6 ค่าปุ๋ยคอก..... □□□□□□

7.1.7 ค่าปุ๋ยเคมี..... □□□□□□

7.1.8 ค่ายาฆ่าแมลงและค่ายาปราบศัตรูพืช..... □□□□□□

7.1.9 ค่าซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ในการเกษตร..... □□□□□□

7.1.10 ค่าซ่อมแซมเครื่องมือวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร..... □□□□□□

7.1.11 ค่าดอกเบี้ย..... □□□□□□

7.1.12 ค่าภาษีที่ดิน..... □□□□□□

7.1.13 ค่าเครื่องมือทุกชนิดที่ใช้ในการจับปลา..... □□□□□□

7.2 ค่าใช้จ่ายการครองชีพที่เป็นเงินสดในรอบปีที่ผ่านมา (ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

7.2.1 ค่าซื้อข้าวสารบริโภค..... □□□□□□

7.2.2 ค่าอาหารที่ซื้อบริโภคในครัวเรือน (ไม่รวมค่าข้าวสาร) ..... □□□□□□

7.2.3 ค่าซื้อเพลิง เช่น ค่าน้ำมัน ค่าซื้อถ่าน ฟืน แก๊ส..... □□□□□□

7.2.4 ค่าไฟฟ้า ค่าถ่านไฟฉาย ถ่านแก๊ส ค่าซาทหม้อเบคเตอรี ค่าน้ำกลั่น..... □□□□□□

7.2.5 ค่าผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน..... □□□□□□

7.2.6 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร เช่นค่าสมุด ดินสอ หนังสือ

ค่าเล่าเรียน ค่าพาหนะ ค่าอาหารกลางวัน..... □□□□□□

7.2.7 ค่าอาหารและค่าพาหนะเมื่อออกไปนอกบ้าน..... □□□□□□

- 7.2.8 ค่าเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับ.....□□□□□□
- 7.2.9 ค่าก่อสร้าง และซ่อมแซมที่อยู่อาศัย.....□□□□□□
- 7.2.10 ค่ารักษาพยาบาล.....□□□□□□
- 7.2.11 ค่าใช้จ่ายตามประเพณี เช่น ค่าทำบุญ ค่าแต่งงาน
 บวชลูก งานศพ ฯลฯ.....□□□□□□
- 7.2.12 ค่าสุรา บุหรี่ หมาก พลู.....□□□□□□
- 7.2.13 ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโชค เช่น ค่าซื้อหอย เสียมวย ดีไก่ ไพ่อ ฯลฯ..... □□□□□□
- 7.2.14 ค่าบันเทิงเริงรมย์ เช่น ดูหนัง ดนตรี หมอลำ.....□□□□□□
- 7.2.15 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ระบุ .....□□□□□□

8. ภาวะหนี้สิน

8.1 ในปัจจุบัน (ณ วันสำรวจ) ครอบครัวท่านมีหนี้สินคิดดังหรือไม่ .....□

(1.มี 2.ไม่มี ข้ามไปข้อ 8.2)

จำนวนเงินที่เป็นหนี้จากแหล่งต่าง ๆ(แหล่งที่ไม่มีหนี้ให้กรอก "0")

- ก. ธ.ก.ส. ....□□□□□□□□
- ข. ธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ .....□□□□□□□□
- ค. สหกรณ์ต่างๆ .....□□□□□□□□
- ง. พ่อค้า.....□□□□□□□□
- จ. ญาติ.....□□□□□□□□
- ฉ. เพื่อนบ้าน.....□□□□□□□□
- ช. กองทุนต่างๆของหมู่บ้าน.....□□□□□□□□

8.2 ในรอบปีที่ผ่านมาครอบครัวท่านได้กู้ยืมเงินมาใช้บ้างหรือไม่ .....

(1. กู้ 2. ไม่กู้ข้ามไปข้อ 9)

รายละเอียดเกี่ยวกับการกู้เงินในรอบปีที่ผ่านมา

แหล่งเงินกู้	(a) กู้หรือไม่ 1. กู้ 2. ไม่กู้ ลาน แหล่งถัดไป	(b) กู้เป็นเงินสด	(c) กู้เป็นถึงของ (บาท)	(d) ใช้เพื่อ การเกษตร	(e) ใช้นอก การเกษตร
1. ธ.ก.ส.	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2. ธนาคาร พาณิชย์อื่นๆ	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3. สหกรณ์ต่างๆ	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4. พ่อค้า	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5. ญาติ	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6. เพื่อนบ้าน	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
7. กองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

9. ทรัพย์สินในครัวเรือน (ระบุจำนวนที่มี ถ้าไม่มีให้กรอก "0")

9.1 รถมอเตอร์ไซด์ .....

9.2 รถจักรยาน .....

9.3 วิทยุ .....

9.4 เครื่องเสียง .....

9.5 โทรทัศน์ขาวดำ .....

9.6 โทรทัศน์สี .....

9.7 เครื่องเล่นวีดีโอ .....

9.8 พัดลม .....

9.9 ตู้เย็น .....

- 9.10 เคาแก๊ส.....
- 9.11 จักรเย็บผ้า.....
- 9.12 เคารีดไฟฟ้า.....
- 9.13 หม้อหุงข้าวไฟฟ้า.....
- 9.14 กะทะไฟฟ้า.....
- 9.15 รถสามล้อเครื่อง.....
- 9.16 รถสามล้อถีบ.....
- 9.17 รถยนต์นั่งส่วนบุคคล(รถเก๋ง).....
- 9.18 อื่น ๆ (ระบุ).....

10. ทรัพย์สินการเกษตร (ระบุจำนวนที่มี ถ้าไม่มีให้กรอก “0”)

- 10.1 ฝูงนาง .....
- 10.2 แทรกเตอร์ .....
- 10.3 รถไถเดินตาม.....
- 10.4 รถแทรกเลอร์.....
- 10.5 เครื่องสีข้าวโพด.....
- 10.6 เครื่องสูบน้ำ .....
- 10.7 เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง.....
- 10.8 รถปิคอัพ.....
- 10.9 รถอีแต๋น.....
- 10.10 รถบรรทุกขนาดกลาง 4 ล้อ.....
- 10.11 รถบรรทุกขนาดกลาง 6 ล้อ .....
- 10.12 บ่อบาดาล(ปั๊มด้วยไฟฟ้า).....
- 10.13 อื่น ๆ (ระบุ).....

11. มีคนในครอบครัวท่านเป็นสมาชิกกลุ่มต่อไปนี้หรือไม่ (1.เป็น 2.ไม่เป็น 3.ไม่ทราบ)

- 11.1 กลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.).....
- 11.2 กลุ่มลูกค้าธนาคารพาณิชย์อื่นๆ .....
- 11.3 กลุ่มลูกค้าสหกรณ์การเกษตร .....
- 11.4 กลุ่มเกษตรกร .....
- 11.5 กลุ่มแม่บ้าน.....
- 11.6 กลุ่มสตรี.....
- 11.7 กลุ่มเยาวชน.....
- 11.8 กลุ่มยุวเกษตรกร.....
- 11.9 กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน.....
- 11.10 กลุ่มลูกค้าบริษัทเอกชนต่างๆ ระบุ.....
- 11.2 กลุ่มอื่นๆ ระบุ.....

12. การจำหน่ายผลผลิตจากพืช (ถามเฉพาะผลผลิตที่มีการขาย)

ชนิดของผลผลิต	ความพึงพอใจของผลผลิตแก่ใจ (รหัส)	ทำไมท่านจึงขายผลผลิตให้ พ่อค้าคนนี้ (รหัส ข)
12.1 ข้าวเหนียว	☐	☐
12.2 ข้าวเจ้า	☐	☐
12.3 ถั่วเหลือง	☐	☐
12.4 มันสำปะหลัง	☐	☐
12.5 ผัก	☐	☐
12.6 หม่อน	☐	☐
12.7 อื่นๆ ระบุ.....	☐	☐

รหัส ก

1. พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน
2. พ่อค้าคนกลางนอกหมู่บ้าน
3. ผู้บริโภค
4. ทางการรับซื้อ
5. โรงสีข้าว
6. ขายเป็นกลุ่ม
7. ผู้ที่ให้กู้ยืมมาลงทุน
8. อื่น ๆ (ระบุ) .....

รหัส ข

1. เป็นญาติ
2. เพราะติดต่อกันมานานเป็นประจำ
3. เพราะเขาขนส่งเอง เราไม่ต้องขน
4. เพราะเขาเป็นเจ้าของที่จึงต้องขายให้เขา
5. เพราะสะดวกในการติดต่อเพราะอยู่ท้องที่เดียวกัน
6. เพราะเขาจ่ายเงินตรงตามเวลาที่ตกลงกัน
7. เพราะเขาเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าเพียงผู้เดียว
8. ไม่มีเหตุผลพิเศษ
9. ได้ราคาดี
10. อื่น ๆ อธิบาย.....

13.อะไรเป็นปัญหาที่สำคัญในการปลูกพืชตอบได้ 3 ข้อ ตามลำดับความสำคัญ

ชนิดผลผลิต	ปัญหา (รหัส ก.)		
	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3
13.1 ข้าวนาปี	☐	☐	☐
13.2 ข้าวนาปรัง	☐	☐	☐
13.3 ถั่วเหลือง	☐	☐	☐
13.4 มันสำปะหลัง	☐	☐	☐
13.5 ผัก	☐	☐	☐
13.6 หม่อน	☐	☐	☐
13.7 อื่นๆ (ระบุ).....	☐	☐	☐

รหัส ก. 1. ไม่มีปัญหา

2. ปัญหาโรคพืชและแมลง
3. ปัญหาเรื่องน้ำ
4. ปัญหาขาดแคลนเงินทุน
5. ปัญหาขาดแคลนแรงงาน
6. ปัญหาเรื่องหาปุ๋ยยาก
12. ปัญหาอื่น ๆ (ระบุ).....

7. ปัญหาราคาปุ๋ยแพง

8. ปัญหาเรื่องสัตว์ทำลาย
(นก หนู ปู) กรณีทำนา
9. ปัญหาแหล่งรับซื้อเมล็ดพันธุ์
10. ปัญหาราคาเมล็ดพันธุ์
11. ปัญหาคุณภาพเมล็ดพันธุ์

14. แหล่งน้ำที่ใช้

- ในฤดูแล้งครอบครัวท่านได้นำน้ำดื่มมาจากแหล่งน้ำประเภทใดเป็นประจำ .....
1. น้ำประปา   2. น้ำฝนที่เก็บกักไว้   3. บ่อน้ำบาดาล   4. บ่อน้ำตื้น
 5. ห้วย หนอง คลอง บึง สระ   6. อ่างเก็บน้ำ ทานบ ฝาย   7. แม่น้ำ
 8. อื่นๆ ระบุ .....

15. สื่อสารมวลชน

15.1 หัวหน้าครอบครัวมีการฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือพิมพ์

- ในลักษณะอย่างไร .....
- (1. ฟังวิทยุอย่างเดียว   2. ดูโทรทัศน์อย่างเดียว   3. อ่านหนังสือพิมพ์อย่างเดียว
 4. ทั้งฟังวิทยุและโทรทัศน์   5. ทั้งวิทยุและหนังสือพิมพ์   6. ทั้งโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์
 7. ทั้ง 3 อย่าง   8. ไม่ใช้สื่อสารใดๆ เลย (หยุดถาม)

15.2 หัวหน้าครอบครัว ฟัง ดู หรือ อ่านรายการต่อไปนี้บ่อยครั้งเพียงใด (รหัส 1. บ่อยๆ

2. นานๆ ครั้ง   3. ไม่เคยเลย)

- ข่าวสารหรือสารคดีทางการเมือง .....
- ข่าวในประเทศ .....
- ข่าวต่างประเทศ.....
- ข่าวหรือรายการกีฬา.....
- ข่าวเศรษฐกิจ.....
- ข่าวชาวบ้าน (ข่าวท้องถิ่น).....
- ข่าวเกี่ยวกับบุคคล.....
- เพลง.....
- นวนิยาย ละคร.....
- อื่น ๆ (ระบุ).....

ข. ข้อมูลทั่วไปในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกร

1. การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในรอบปีที่ผ่านมา
  - ไม่เลี้ยง   เลี้ยง
2. ระยะเวลาในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
  - 1 ปี   2-5 ปี   5-10 ปี   มากกว่า 10 ปี
3. จำนวนไก่พื้นเมืองในปัจจุบัน
  - ไก่ใหญ่ ..... ตัว   ไก่รุ่น ..... ตัว
  - ลูกไก่ ..... ตัว   พ่อไก่อายุ ..... ปี
4. สถานที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง
  - ในหมู่บ้าน   ที่นา   ทั้งในหมู่บ้านและที่นา
5. สถานที่ตั้งของเล้าไก่พื้นเมือง
  - ใต้ถุนบ้าน   ใต้ถุนขี้ข้าว
  - สร้างอิสระจากจากบ้าน ขนาด (กว้างxยาว) ..... เมตร
6. รังน้ำ (ที่ให้น้ำ)
  - ไม่มี   มี คือ .....
7. รังอาหาร (ที่ให้อาหาร)
  - ไม่มี   มี คือ .....
8. การให้อาหาร
  - ทุกวันๆละ 1 ครั้ง เช้า หรือ เย็น   ทุกวันๆละ 2 ครั้ง
  - นานๆให้ครั้ง ..... ครั้ง/เดือน   ไม่เคยให้เลย
  - อื่นๆ (ระบุ) .....
9. ชนิดอาหารที่ให้ และวิธีการให้ (เรียงตามลำดับความสำคัญ 1 ให้มากที่สุด)
  - ข้าวเปลือก ให้โดยการ .....
  - ข้าวสาร ให้โดยการ .....
  - ปลาขี้ขาว ให้โดยการ .....
  - รำ ให้โดยการ .....
  - อื่นๆ (ระบุ) .....

10. การไข่ และการฟักออก

ตัวที่ 1 ไข่ ..... ฟอง   ฟักออก ..... ตัว

ตัวที่ 2 ไข่ ..... ฟอง   ฟักออก ..... ตัว

ตัวที่ 3 ไข่ ..... ฟอง   ฟักออก ..... ตัว

11. ปัญหาที่สำคัญในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (เรียงตามลำดับความสำคัญ 1 สำคัญที่สุด)

- โรคระบาด
- อาหารราคาแพง
- สุนัข
- การตลาด
- ขโมย
- หมด ไร่
- เล้า
- อื่นๆ (ระบุ) .....

12. การเกิดโรคระบาดไก่พื้นเมืองในรอบปีที่ผ่านมา

- ไม่เกิด   เกิด ราวเดือน .....

13. อาการไก่ที่เกิดโรคระบาด (ตอบได้หลายข้อ)

- จี๋ขาว   จี๋เขียว
- คอบิด   หายใจลำบาก
- มีตุ่มตามหน้า   คาตุ้ม
- อื่นๆ (ระบุ) .....

14. จำนวนไก่ตาย เมื่อเกิดโรคระบาด (ที่ตายมากที่สุด)

- ตายหมดฝูง   ตายเกือบหมดฝูง
- ตายครึ่งฝูง   ตายน้อยกว่าครึ่งฝูง
- ไม่ตายเลย

15. การจัดการไก่ตาย (ที่ปฏิบัติบ่อยที่สุด)

- ฝัง   เผา
- โยนทิ้ง   กิน
- อื่นๆ (ระบุ) .....

16. การจัดการเมื่อเกิดโรคระบาด

- ไม่จัดการ เพราะ.....
- จัดการ โดย แยกผู้ป่วยออกจากฝูง
- ขยาย
- บริโภค
- ให้ยารักษาโรค
- ให้วัคซีนป้องกันโรค

17. การรักษาโรคไก่อพื้นที่เมือง

- ไม่รักษา เพราะ .....
- รักษา โดย ให้ยาสัตว์ (ระบุชื่อ) .....
- ให้ยาสมุนไพร (ระบุชื่อ) .....
- ให้ยาคน (ระบุชื่อ) .....
- ให้วัคซีน (ระบุชื่อ) .....
- อื่นๆ (ระบุชื่อ) .....

18. สถานที่ซื้อยารักษาโรคไก่อพื้นที่เมือง

- กองทุนขยาประจำหมู่บ้าน ตลาด
- อื่นๆ (ระบุ) .....

19. การให้วัคซีนไก่อพื้นที่เมือง

- ไม่ให้เพราะ
- ไม่รู้
- หาซื้อยาก
- ไก่มีน้อย
- อื่นๆ (ระบุ) .....
- ให้ โดยให้วัคซีน .....
- ให้เอง
- ผู้อื่นเป็นคนให้ (ระบุ) .....

20. การถ่ายพยาธิไก่อพื้นที่เมือง

- ไม่ถ่ายพยาธิ เพราะ.....
- ถ่ายพยาธิ โดยใช้ยา.....

21. พยาธิภายนอก (หมัดไร)

- ไม่มี
- มี ไข่ยา (ระบุชื่อ) .....

22. การบริโภค และการจำหน่ายในรอบปีที่ผ่านมา

- บริโภค ..... ตัว
- จำหน่าย ..... ตัว
  - เป็นตัว
  - ชั่งน้ำหนักเป็นกิโลกรัม ๆ ละ.....บาท

ค. ข้อมูลการเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองเป็นการค้า

1. การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมือง

- ไม่เคย เพราะ .....
- เคย

2. ความต้องการเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมือง

- ไม่ต้องการ เพราะ .....
  - ต้องการ เพราะ .....
- กรณีไม่เคย และไม่ต้องการเลี้ยง   ไม่ต้องตอบข้อต่อไป
 กรณีเคยและไม่ต้องการเลี้ยง

กรณีไม่เคยเลี้ยงและต้องการเลี้ยง ตอบข้อ 26-31

กรณีที่เคยและต้องการเลี้ยงต่อไป

3. การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองในรอบปีที่ผ่านมา

- จำนวนรุ่นที่เลี้ยง ..... รุ่น
- จำนวนไก่ที่เลี้ยงทั้งหมด ..... ตัว
- จำนวนไก่ที่ขาย ..... ตัว   จำนวนขายต่อรุ่น ..... ตัว
- จำนวนไก่บริโภค ..... ตัว

4. ปัญหาที่สำคัญในการเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมือง (เรียงตามลำดับความสำคัญ 1 สำคัญที่สุด)

- โรคระบาด
- อาหารราคาแพง
- ลูกไก่ราคาแพง
- ลูกไก่หายาก
- การตลาด
- ขโมย
- หมัด ไร
- เล้า
- อื่นๆ (ระบุ) .....

5. แหล่งลูกไก่

- โครงการขยายพันธุ์สัตว์ปีก ราคาตัวละ ..... บาท
- เอกชน ราคาตัวละ ..... บาท
- หน่วยงานรัฐบาล ราคาตัวละ ..... บาท
- อื่นๆ (ระบุ).....

6. แหล่งอาหาร

- ผสมเอง
- ซื้อจากเอกชน บริษัท ..... เบอร์ ..... ราคาถุงละ ..... บาท
บริษัท ..... เบอร์ ..... ราคาถุงละ ..... บาท

7. โรงเรือน (เล้าไก่)

- ใต้ถุนบ้านขนาด (กxย) .....เมตร เลี้ยงไก่..... ตัว
- โรงเรือนอิสระขนาด (กxย).....เมตร เลี้ยงไก่..... ตัว

8. การกกลูกไก่

- ไม่กก
- กกนาน ..... วัน

9. เครื่องกก

- หลอดไฟฟ้า ..... ดวง
- เครื่องกก ..... อัน
- อื่นๆ .....

10. การตัดปากไก่

- ไม่ตัด เพราะ .....
- ตัด เมื่ออายุ ..... วัน โดยใช้ .....

11. การให้อาหาร

- ให้อาหาร ..... ครั้ง
- อื่นๆ (ระบุ) .....

12. การขาย

- ทอยขาย ครั้งละ ..... ตัว   ขายหมดแล้ว
- ขายหน้าคอก   ขายในตลาดอำเภอ .....
- ขายในตลาดหมู่บ้าน   ขายเป็นตัว
- ขายตามน้ำหนัก

13. รูปแบบการขาย

- ขายไก่มีชีวิต
- ขายไก่ชำแหละ
- ขายไก่ย่าง
- อื่น (ระบุ) .....

14. น้ำหนักไก่ในช่วงขาย ..... กิโลกรัม ราคา กิโลกรัมละ ..... บาท
ใช้เวลาเลี้ยง ..... สัปดาห์

15. รายได้จากการขายไก่ลูกผสมในรอบปีที่ผ่านมา ..... บาท

16. การเกิดโรคระบาดไก่พื้นเมืองลูกผสมในรอบปีที่ผ่านมา

- ไม่เกิด   เกิดราวเดือน .....

17. อาการไก่ที่เกิดโรคระบาด

- จี๋ขาว   จี๋เขียว
- คอบิด   หายใจลำบาก
- มีตุ่มตามหน้า   ตาตุ่ม
- อื่น (ระบุ) .....

18. จำนวนไก่อตาย เมื่อเกิดโรครระบาด

- ไม่ตายเลย   ตายหมดฝูง
 ตายเกือบหมดฝูง   ตายครึ่งฝูง
 ตายน้อยกว่าครึ่งฝูง

19. การจัดการไก่อตาย

- ฝูง   เสา
 โชนทิ้ง   ถิน
 อื่น (ระบุ) .....

20. การจัดการเมื่อเกิดโรครระบาด

- ไม่จัดการ เพราะ .....
 จัดการ โดย
      แยกไก่อป่วยออกจากฝูง
      ขาย
      บริโภค
      ให้ยารักษาโรค
      ให้วัคซีนป้องกันโรค

21. การรักษาโรคไก่อพื้นเมือง ถูกผสม

- ไม่รักษา เพราะ .....
 รักษา โดย
      ให้ยาคน (ระบุชื่อ) .....
      ให้ยาสมุนไพร (ระบุชื่อ) .....
      ให้ยาสัตว์ (ระบุชื่อ) .....
      ให้วัคซีน (ระบุชื่อ) .....
      อื่น ๆ (ระบุชื่อ) .....

22. สถานที่ซื้อยารักษาโรคไก่อพื้นเมือง

- กองทุนขยาประจำหมู่บ้าน
 ตลาด
 อื่น ๆ (ระบุ) .....

23. การให้วัคซีน

- ไม่ให้
- ให้ วัคซีน (ระบุชื่อ) .....
- ให้เอง
- คนอื่นให้ (ระบุชื่อ) .....

24. โปรแกรมการให้วัคซีน

ชื่อวัคซีน	วิธีการให้	อายุไก่ที่ให้
นิวคาสเซิล		
ฝีดาษ		
อหิวาต์		
หลอดลมอักเสบ		

25. การถ่ายพยาธิไก่พื้นเมืองลูกผสม

- ไม่ถ่ายพยาธิ เพราะ .....
- ถ่ายพยาธิ โดย ใช้ยา .....

26. พยาธิภายนอก (หมัด ไร)

- ไม่มี
- มี ใช้ยา (ระบุชื่อ) .....

กรณีที่ไม่เคยเลี้ยง และต้องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม

27. รับทราบเรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม จาก

- เพื่อนบ้าน
- ปศุสัตว์อำเภอ
- อื่น ๆ (ระบุ) .....

28. แหล่งทุนที่จะใช้ในการเลี้ยง

- เงินทุนตัวเอง
- กู้จาก ธ ก ส.
- กู้จากธนาคารพาณิชย์ (ระบุ) .....
- เพื่อนบ้าน
- อื่น ๆ (ระบุ) .....

29. แรงงานในการเลี้ยง

- คนเลี้ยงประจำ คือ .....
- คนช่วยเลี้ยง คือ .....

30. ความรู้ทางเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม

รายการ	ดี	ปานกลาง	น้อย
การกกลูกไก่			
การให้อาหาร			
การให้วัคซีน			
การถ่ายพยาธิ			
การดูแลทั่วไป			
อื่นๆ (ระบุ)			

31. จำนวนไก่ต้องการเลี้ยงต่อรุ่น .....

32. ตลาดจำหน่ายไก่พื้นเมืองลูกผสม

- บ้าน
- ตลาดที่ .....
- อื่น ๆ (ระบุ) .....

เอกสารประกอบการฝึกอบรมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม
โครงการวิจัย การเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองและลูกผสม

1. การผสมพันธุ์ไก่

ผศ.บัญญัติ เหล่าใหญ่

การผสมพันธุ์ไก่ เป็นการนำน้ำเชื้อของไก่ตัวผู้ผสมกับไก่ตัวเมีย เพื่อให้ได้ไข่มีเชื้อที่มีเปอร์เซ็นต์การผสมติดสูง ซึ่งการผสมพันธุ์ไก่สามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1. การผสมพันธุ์โดยวิธีธรรมชาติ
2. การผสมพันธุ์โดยวิธีผสมเทียม

1. การผสมพันธุ์โดยวิธีธรรมชาติ เป็นการผสมพันธุ์ไก่โดยนำตัวผู้และตัวเมียมาผสมพันธุ์กันอาจแบ่งได้ดังนี้

1.1 การผสมพันธุ์แบบฝูงเล็ก เป็นการผสมพันธุ์ระหว่างไก่ตัวผู้เพียง 1 ตัว กับฝูงไก่ตัวเมีย 10-12 ตัว ในไก่พันธุ์ไข่ หรือ 8-10 ตัว ในไก่พันธุ์กึ่งเนื้อกึ่งไข่ หรือ 6-8 ตัว ในไก่พันธุ์เนื้อ การผสมพันธุ์โดยวิธีนี้ไก่ตัวผู้บางตัวอาจเลือกที่รักมักที่ชัง คือ อาจชอบผสมกับตัวเมียบางตัว แต่ไม่ชอบผสมพันธุ์กับตัวเมียบางตัว ทำให้อัตราการผสมติดต่ำ

1.2 การผสมพันธุ์แบบฝูงใหญ่ เป็นการผสมพันธุ์ระหว่างไก่ตัวผู้ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปกับฝูงไก่ตัวเมียตามอัตราส่วน ไก่ตัวผู้ 1 ตัวต่อไก่ตัวเมีย 10-12 ตัว ในไก่พันธุ์ไข่ หรือ 8-10 ตัว ในไก่พันธุ์กึ่งเนื้อกึ่งไข่ หรือ 6-8 ตัว ในไก่พันธุ์เนื้อ การผสมพันธุ์โดยวิธีนี้หากอัตราการผสมติดลดลง จะต้องเปลี่ยนพ่อพันธุ์

1.3 การผสมพันธุ์แบบใช้บริการ เป็นการผสมพันธุ์ที่ขังตัวผู้ไว้ในกรงหรือคอกเดี่ยว นำตัวเมียที่วางไข่แล้วปล่อยเข้าไปในกรงตัวผู้ เมื่อตัวผู้ผสมพันธุ์หรือให้บริการเสร็จแล้ว ก็จับตัวเมียออกไป หมุนเวียนเช่นนี้ตลอด การผสมพันธุ์โดยวิธีนี้ทำให้ตัวผู้ 1 ตัวสามารถผสมพันธุ์กับตัวเมียได้จำนวนมากยิ่งขึ้น แต่สิ้นเปลืองแรงงานมาก

2. การผสมพันธุ์โดยวิธีผสมเทียม การผสมพันธุ์โดยวิธีผสมเทียมนี้ ควรขังพ่อไก่ในกรงพ่อพันธุ์ กรงละ 1 ตัว และขังแม่ไก่ไว้ในกรงคอก สามารถแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.1 กระตุ้นไก่ตัวผู้แล้วรีคน้ำเชื้อ
- 2.2 นำน้ำเชื้อที่รีคได้ฉีดเข้าสู่ท่อไข่ตัวเมีย ในอัตราส่วนน้ำเชื้อสด 0.05-0.1 ซีซี ต่อแม่ไก่ 1 ตัว และรีคน้ำเชื้อสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

การผสมพันธุ์โดยวิธีนี้ไก่อตัวผู้ 1 ตัว สามารถผสมพันธุ์กับไก่อตัวเมียหลายตัวยิ่งขึ้น และควรฉีดน้ำเชื้อตัวผู้แก่แม่ไก่ หลังจากแม่ไก่วางไข่ในวันนั้นอย่างทันทีทันใด จะให้อัตรากการผสมติดสูง แต่วิธีนี้สิ้นเปลืองแรงงานมาก และต้องการความชำนาญของผู้ทำการผสมพันธุ์สูง

ในการผสมพันธุ์ระหว่างพ่อไก่พื้นเมืองกับแม่ไก่ลูกผสมโรด-บาร์ เพื่อผลิตไก่ลูกผสมพื้นเมืองสามสายเลือดนั้น วิธีการผสมพันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรในชนบทน่าจะเป็นการผสมพันธุ์ โดยวิธีธรรมชาติ : การผสมพันธุ์แบบฝูงเล็ก เพราะหากพ่อไก่พื้นเมืองมากกว่า 1 ตัว อยู่ในกรงผสมพันธุ์เดียวกัน จะมีการต่อสู้กันทำให้บาดเจ็บมากทั้งตัวขณะและตัวพ่ายแพ้ ตัวขณะจะผสมพันธุ์กับแม่ไก่บ่อย ทำให้น้ำเชื้อเจือจางลง อัตรากการผสมติดต่ำ ขณะที่ตัวพ่ายแพ้จะไม่มีโอกาสผสมพันธุ์กับแม่ไก่ เพราะถูกตัวขณะไล่จิกทำร้าย

การจัดการฝูงพ่อ-แม่พันธุ์

การจัดการฝูงพ่อ-แม่พันธุ์ที่ใช้ในการผสมพันธุ์เพื่อผลิตไก่ลูกผสมพื้นเมืองสามสายเลือด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ไข่ที่มีอัตรากการผสมติดสูง อาจทำได้ดังนี้

1. จัดอัตราส่วนระหว่างไก่อตัวผู้และไก่อตัวเมีย เพื่อใช้ผสมพันธุ์ที่เหมาะสม กล่าวคือ ไก่อตัวผู้ 1 ตัว ผสมพันธุ์กับฝูงไก่อตัวเมีย 8-10 ตัว
2. ไก่อตัวผู้ควรมีอายุไม่เกิน 2 ปี หากเคี้ยวและเล็บยาวควรตัดแต่งให้เรียบร้อย เพราะเวลาผสมพันธุ์อาจทำให้ตัวเมียบาดเจ็บได้
3. ไก่อตัวผู้ควรมีสภาพดี นัยน์ตาแจ่มใสสว่าง
4. ควรดำเนินการถ่ายพยาธิภายใน กำจัดพยาธิภายนอกและให้วัคซีนก่อนทำการผสมพันธุ์
5. ไก่อตัวเมียควรตัดจอยปากบน เพราะจะช่วยลดความสูญเสียจากการจิกกินไข่
6. วัสดุรองพื้นควรแห้งและสะอาดอยู่เสมอ
7. จัดทรงรังไข่ให้เพียงพอ โดยรังวางไข่ 1 รัง เพียงพอสำหรับแม่ไก่ 4 ตัว
8. จับแม่ไก่ออกจากรังวางไข่ในเวลากลางคืน
9. รักษาวัสดุรองรังไข่ให้แห้งและสะอาดอยู่เสมอ
10. เก็บไข่บ่อย ๆ อย่างน้อยวันละ 4 ครั้ง
11. เก็บไข่วางไว้บนถาดไข่พลาสติก ซึ่งสะอาดและฆ่าเชื้อแล้ว
12. แยกไข่แตก ไข่ร้าว และไข่สกปรกมาก ๆ ไว้ในถาดอื่นและไม่นำเข้าฟักโดยเด็ดขาด
13. รดน้ำทันทีที่นำไข่เข้าฟัก
14. ก่อนจับไข่ทุกครั้งต้องล้างมือให้สะอาด และเช็ดมือให้แห้ง
15. มีน้ำให้ไก่กินตลอดเวลา
16. ให้อาหารอย่างเพียงพอ

2. การปักไข่โดยใช้เครื่องปัก

ผศ.บัญญัติ เหล่าใหญ่

การปักไข่โดยใช้เครื่องปัก คือ การปักไข่วิธีใด ๆ ก็ตามที่ไมใช่แม่ปัก การปักวิธีนี้แตกต่างกับวิธีการปักไข่แบบธรรมชาติ ซึ่งใช้แม่ไก่ปักทั้งปักไข่ตัวเองและปักไข่ไก่ตัวอื่น การปักไข่โดยใช้เครื่องปัก คือ การที่มนุษย์ประดิษฐ์เครื่องมือในการปักไข่ (เครื่องปัก) โดยพยายามเลียนแบบการปักไข่โดยวิธีธรรมชาติ ในแง่ของสภาวะแวดล้อมในการปักไข่ อันได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น และการถ่ายเทอากาศที่เหมาะสม (Capus, 1973)

เครื่องปักไข่สามารถแบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ

1. เครื่องปักไข่แบบไม่มีพัดลมกระจายความร้อน (แบบอากาศนิ่ง)
2. เครื่องปักไข่แบบมีพัดลมกระจายความร้อน (แบบมีพัดลม)

ปัจจัยทางกายภาพในการปักไข่โดยใช้เครื่องปัก ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้น และการกลับไข่ ซึ่งจะต้องดำเนินการให้เหมาะสม ดังนี้

1) **อุณหภูมิ** อุณหภูมิในการปักไข่แตกต่างกันตามชนิดของเครื่องปัก ในการปักไข่ไก่ 1-18 วันแรก

1.1 เครื่องปักไข่แบบอากาศนิ่ง อุณหภูมิที่เหมาะสม คือ 102-103 องศาฟาเรนไฮด์ (38.9-39.4 องศาเซลเซียส) โดยวัดที่ผิวบนของไข่

1.2 เครื่องปักไข่แบบมีพัดลม อุณหภูมิที่เหมาะสม คือ 99-100 องศาฟาเรนไฮด์ (37.2-37.8 องศาเซลเซียส)

ในการปักไข่ไก่ วันที่ 19-21 (เป็นการปักไข่ในตู้เกิด) สามารถลดอุณหภูมิให้ต่ำกว่าการปักไข่ 1-18 วันแรกได้ 5 องศาฟาเรนไฮด์ (3 องศาเซลเซียส)

อุณหภูมิที่เหมาะสมทำให้คัพภะสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารในไข่ไก่อย่างมีประสิทธิภาพ

2) **ความชื้นสัมพัทธ์** ความชื้นสัมพัทธ์ หมายถึง เปอร์เซ็นต์ของความชื้นในอากาศภายใต้อุณหภูมิของอากาศขณะนั้น หากความชื้นในอากาศต่ำจะทำให้ไข่สูญเสียความชื้นมาก และหากความชื้นในอากาศสูงจะทำให้ไข่สูญเสียความชื้นน้อย ความชื้นสัมพัทธ์ที่สูงหรือต่ำเกินไป เปอร์เซ็นต์การฟักออกจะต่ำเพราะคัพภะตายมาก ความชื้นสัมพัทธ์ที่เหมาะสมในการปักไข่ไก่แตกต่างกันตามชนิดของเครื่องปัก

2.1 เครื่องปักไข่แบบอากาศนิ่ง เปอร์เซ็นต์การฟักออกสูงเมื่อฟักภายใต้อุณหภูมิ 102 องศาฟาเรนไฮด์ และความชื้นสัมพัทธ์ 58%

2.2 เครื่องฟอกไข่แบบมีพัดลม เปอร์เซ็นต์การฟอกออกสูง เมื่อฟอกภายใต้อุณหภูมิ 100 องศาฟาเรนไฮด์ ความชื้นสัมพัทธ์ 61%

ความชื้นสัมพัทธ์ สามารถอ่านได้จากความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิตุ้มแห้ง และอุณหภูมิตุ้มเปียก

ในเครื่องฟอกแบบอากาศนิ่ง อุณหภูมิตุ้มเปียก 88 องศาฟาเรนไฮด์ แสดงถึงความชื้นสัมพัทธ์เหมาะสม ขณะที่ในเครื่องฟอกแบบมีพัดลมอุณหภูมิตุ้มเปียก 87 องศาฟาเรนไฮด์ แสดงถึงความชื้นสัมพัทธ์ที่เหมาะสม

3) การจัดไข่และการกลับไข่ การจัดไข่เข้าฟอก ทำได้ 2 แบบ ขึ้นกับชนิดของเครื่องฟอก

3.1 เครื่องฟอกแบบอากาศนิ่ง การจัดไข่โดยวางในแนวราบ

3.2 เครื่องฟอกไข่แบบมีพัดลม การจัดไข่ให้จัดไข่โดยเอาไข่ด้านป้านขึ้นข้างบน และทำมุม 45 องศา กับแนวราบ

การกลับไข่มีความสำคัญมากต่อเปอร์เซ็นต์การฟอกออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการฟอกไข่ ในการกลับไข่ในการฟอกไข่แบบธรรมชาติ แม่ไก่จะกลับไข่ 72-96 ครั้ง/วัน (กลับทุก 15-20 นาที) แต่การกลับไข่ในการฟอกไข่โดยใช้เครื่องฟอกนั้นกลับไข่ 6-8 ครั้ง/24 ชั่วโมง ก็เพียงพอ (3-4 ชั่วโมง/ครั้ง)

ตารางที่ 1 สรุปสภาวะแวดล้อมในการฟอกไข่

สภาวะแวดล้อม	ชนิดของเครื่องฟอก	
	แบบมีพัดลม	แบบอากาศนิ่ง
1. อุณหภูมิ		
1-18 วัน แห่งการฟอก	99-100 องศาฟาเรนไฮด์	102-103 องศาฟาเรนไฮด์
19-21 วัน แห่งการฟอก	94-95 องศาฟาเรนไฮด์	97-98 องศาฟาเรนไฮด์
2. ความชื้นสัมพัทธ์ หรือ อุณหภูมิตุ้มเปียก	61 เปอร์เซ็นต์ 87 องศาฟาเรนไฮด์	58 เปอร์เซ็นต์ 88 องศาฟาเรนไฮด์
3. การจัดไข่	45 องศา กับแนวราบ เอาด้านป้านขึ้น	แนวราบ
4. การกลับไข่		
1-18 วัน แห่งการฟอก	6-8 ครั้ง/24 ชั่วโมง	6-8 ครั้ง/24 ชั่วโมง
19-21 วัน แห่งการฟอก	-	-

การจัดการการฟักไข่ และการสุขาภิบาล

การจัดการการฟักไข่ และการสุขาภิบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ไข่มีเชื้อมีอัตราการฟักสูง ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

1. เดินเครื่องเครื่องฟัก ไข่ก่อนนำเข้าฟัก 4-6 ชั่วโมง
2. จัดไข่เข้าฟักโดยวางไข่ด้านข้างขึ้นข้างบน ไข่สกปรกเล็กน้อยใช้กระดาษทรายขัดเปลือกไข่เบา ๆ

3. รดน้ำไข่ในตู้ฟักทันทีที่นำไข่เข้าตู้ฟัก ในตู้ขนาด 100 ลูกบาทักฟูด ใช้

ด่างทับทิม   60 กรัม

ฟอร์มาลิน (37%)   120 ซีซี

นำด่างทับทิม 60 กรัม เติลงในภาชนะกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องเคลือบ นำไปไว้ในเครื่องฟัก ปิดรูอากาศเครื่องฟักแล้วเทฟอร์มาลิน (37%) ลงไปผสมกับด่างทับทิม ปิดประตูเครื่องฟัก เป็นเวลา 20 นาที เปิดรูอากาศเครื่องฟักและนำภาชนะใส่ยาออกจากเครื่องฟัก

4. ส่องไข่เมื่อนำไข่เข้าฟักได้ 7 วัน เพื่อนำไข่ไม่มีเชื้อและไข่เชื้อตายออกจากเครื่องฟัก จัดไข่ใหม่

5. วันที่ 19 ของการฟัก ย้ายไข่ลงถาดเกิด
6. วันที่ 21 ของการฟัก ลูกไก่จะเปลือกไข่
7. วันที่ 22 ของการฟัก ย้ายลูกไก่ออกจากเครื่องฟัก นำไปเลี้ยงต่อไป
8. ทำความสะอาดถาดเกิดและตู้เกิด

การทำความสะอาด เป็นการสุขาภิบาลเครื่องฟัก คือการทำให้เครื่องฟักและอุปกรณ์ต่าง ๆ สะอาดปราศจากเชื้อโรค สามารถทำได้ตามลำดับ ดังนี้

1. กวาดทำความสะอาด
2. เช็ดดูด้วยน้ำสบู่
3. ล้างด้วยน้ำอุ่นผสมสบู่
4. ล้างด้วยน้ำธรรมดาให้หมดฟองสบู่
5. ล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ

3. อาหาร การให้อาหารไก่ลูกผสมพื้นเมือง

ผศ.พิชญ์รัตน์ แสนไชยสุริยา

วัตถุดิบอาหารสัตว์

วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ใช้สำหรับประกอบสูตรอาหารไก่ลูกผสมพื้นเมือง ประกอบด้วย แหล่งโปรตีน และแหล่งของพลังงานเป็นหลัก นอกจากนี้ในสูตรอาหารยังประกอบด้วยวิตามิน และแร่ธาตุต่าง ๆ ครอบคลุมความต้องการโภชนะของไก่ลูกผสมพื้นเมือง

วัตถุดิบอาหารสัตว์เป็นแหล่งพลังงาน ได้แก่ วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีคาร์โบไฮเดรต เป็นองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ปลายข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และมันสำปะหลัง

วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่เป็นแหล่งโปรตีน ได้แก่ วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีโปรตีนเป็นองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ปลาป่น กากถั่วเหลือง กากถั่วลิสง และกากของเมล็ดพืชน้ำมันต่าง ๆ

สำหรับอาหารผสมในท้องตลาด แบ่งออกได้เป็นหัวอาหาร และอาหารสำเร็จรูป

หัวอาหาร หมายถึง อาหารที่มีองค์ประกอบของโภชนะ โดยเฉพาะโปรตีนในปริมาณสูง เพื่อใช้สำหรับผสมกับวัตถุดิบอาหารสัตว์ในท้องถิ่น ได้แก่ ปลายข้าว ข้าวโพด รำ

อาหารสำเร็จรูป หมายถึง อาหารที่มีองค์ประกอบของโภชนะครบตามความต้องการของโภชนะในแต่ละระยะ ซึ่งอาหารสำเร็จรูปไก่ลูกผสมพื้นเมืองยังไม่มีบริษัทไหนผลิตออกมาขาย ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อ โดยอาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อยังแบ่งออกได้หลายระยะหรือหลายเบอร์ ได้แก่

อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อระยะแรก (0-3 สัปดาห์) ที่มีขายในท้องตลาด ได้แก่

บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อีสาน จำกัด เบอร์ 610 ตราแอนไวโปร

บริษัท ลีพัฒนาอาหารสัตว์ จำกัด เบอร์ 160 ตราแมกซ์

บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อีสาน จำกัด เบอร์ 910 ตราซี.พี.

อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อระยะสอง (3-6 สัปดาห์) ที่มีขายในท้องตลาด ได้แก่

บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อีสาน จำกัด เบอร์ 611 ตราแอนไวโปร

บริษัท ลีพัฒนาอาหารสัตว์ จำกัด เบอร์ 161 ตราแมกซ์

บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อีสาน จำกัด เบอร์ 911 ตราซี.พี.

อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อระยะสุดท้าย (6 สัปดาห์ขึ้นไป) ที่มีขายในท้องตลาด ได้แก่

บริษัท ลีพัฒนาอาหารสัตว์ จำกัด เบอร์ 162 ตราแมกซ์

ขั้นตอนการปฏิบัติในการให้อาหาร

1. ลูกไก่อายุ 0-1 สัปดาห์ ให้อาหารบ่อย ๆ อย่างน้อยวันละ 2-3 ครั้ง โดยโปรยอาหารใส่ในฟากต้องถูกไก่หรือถึงกระดาษตัดให้ขอบสูงจากพื้นประมาณ 1 นิ้ว
2. ลูกไก่อายุ 1-2 สัปดาห์ ใช้ถังอาหารแขวนเฉพาะงานให้อาหาร ให้อาหารบ่อยๆ อย่างน้อยวันละ 2-3 ครั้ง
3. ลูกไก่อายุ 2-4 สัปดาห์ ใช้ถังอาหารแขวน แขวนให้สูงระดับหลังไก่ ให้อาหารบ่อย ๆ หรือเคาะถังอาหารอย่างน้อยวันละ 2-3 ครั้ง
4. ไก่รุ่นอายุ 4-10 สัปดาห์ ใช้ถังอาหารแขวน แขวนให้สูงระดับหลังไก่ ให้อาหารบ่อย ๆ หรือเคาะถังอาหารอย่างน้อยวันละ 2-3 ครั้ง
5. ลูกไก่อายุ 0-3 สัปดาห์ ใช้อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อ ระยะแรกเบอร์ 610 หรือ 160 หรือ 910
6. ลูกไก่อายุ 3-6 สัปดาห์ ให้อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อระยะที่สอง เบอร์ 611 หรือ 161 หรือ 911
7. ไก่รุ่นอายุ 6 สัปดาห์ ขึ้นไป ใช้อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อระยะสุดท้าย เบอร์ 162
8. การเปลี่ยนแปลงเบอร์อาหารต้องค่อย ๆ เปลี่ยน โดยใช้อาหารเบอร์เดิมครึ่งหนึ่งผสมกับอาหารใหม่อีกครึ่งหนึ่ง ให้กินเป็นเวลา 2 วัน จากนั้นใช้อาหารเบอร์เดิม 1 ส่วน ผสมกับอาหารใหม่ 3 ส่วน ให้กินเป็นเวลา 2 วัน หลังจากนั้นใช้อาหารเบอร์ใหม่ทั้งหมด

4. การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองสามสายเลือด

ผศ.บัญญัติ เหล่าใหญ่

ไก่ลูกผสมพื้นเมืองสามสายเลือด เป็นไก่เนื้อที่ได้จากการผสมพันธุ์ระหว่าง พ่อพันธุ์ไก่พื้นเมือง กับแม่พันธุ์ไก่ลูกผสมโร้ค-บาร์ เป็นไก่ที่มีรสชาติเนื้ออร่อย เป็นที่ต้องการของตลาด เพราะรสชาติเนื้อตรงตามกับรสนิยมของคนไทย เลี้ยงง่าย และขายได้ราคาสูงกว่าไก่กระทง (ไก่เนื้อ)

โรงเรือน

โรงเรือนในการเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองสามสายเลือด อาจมีความกว้าง ความยาว ความสูงเท่าใดก็ได้ ขึ้นกับจำนวนไก่ที่เลี้ยง ขนาดโรงเรือนที่เหมาะสมในการเลี้ยงในชนบท อาจมีความกว้าง 4 เมตร ยาว 12 เมตร และสูง 2 เมตร ซึ่งโรงเรือนจะมีพื้นที่ประมาณ 48 ตารางเมตร สามารถเลี้ยงไก่จนอายุ 10 สัปดาห์ ได้ประมาณ 384-576 ตัว/รุ่น (8-12 ตัว/ตารางเมตร) หลังคาอาจมุงด้วยแฝก สังกะสี หรือกระเบื้อง แต่พื้นคอกควรเป็นพื้นดิน เพื่อลดต้นทุนในการสร้างโรงเรือน

อุปกรณ์

อุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ควรมีดังนี้

1. เครื่องกก อาจใช้หลอดไฟฟ้าในการกก หรือใช้เครื่องกกแบบผ้าซีที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 ฟุต สามารถกกลูกไก่ได้ 500-600 ตัว
2. ที่ให้อาหารควรใช้ถังอาหารแขวน
3. ที่ให้น้ำ ควรใช้ขวดน้ำ ใช้ขวดน้ำขนาดใหญ่ (1 แกลลอน) จำนวน 5 ขวด ต่อไก่ 100 ตัว
4. แสงสว่าง ในพื้นที่คอก 48 ตารางเมตร ใช้หลอดไฟขนาด 20-40 แรงเทียน 2 หลอดแขวนสูงจากพื้นคอก 2 เมตร และเปิดไฟในช่วงหัวค่ำ 1 ชั่วโมง ช่วงเช้าน้อีก 1 ชั่วโมง เพื่อเพิ่มแสงสว่างให้ไก่ได้กินอาหารเพิ่มขึ้นในฤดูกาลปกติ แต่ในฤดูร้อนต้องเพิ่มแสงสว่างโดยช่วงหัวค่ำ 2 ชั่วโมง ช่วงเช้าน้อีก 2 ชั่วโมง

การจัดการการเลี้ยง

การจัดการ การเลี้ยงที่ดีมีผลให้ไก่เจริญเติบโตเต็มที่ แข็งแรง อัตราการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อและอัตราการตายต่ำ ทำให้มีรายได้จากการเลี้ยงสูง ซึ่งอาจทำได้ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนลูกไก่จะมาถึงฟาร์ม

เมื่อขายไก่อ่อนก่อนออกไป ก่อนนำรุ่นใหม่เข้ามาเลี้ยง จำเป็นต้องมีการเตรียมการในช่วงเวลาปลอดไก่ในโรงเรือน (ช่วงปลอดไก่ในโรงเรือน คือ ช่วงเวลาที่ไม่มีไก่ในโรงเรือน โดย

ปกติช่วงปลอดไก่ในโรงเรือน 7-14 วัน) โดยทำความสะอาดโรงเรือนและอุปกรณ์ และใช้ยาฆ่าเชื้อช่วงเวลาปลอดไก่ในโรงเรือนนี้เป็นการตัดวงจรชีวิตของเชื้อโรคต่าง ๆ การเตรียมการรับไก่รุ่นใหม่ต้องทำในช่วงเวลาปลอดไก่ในโรงเรือน อาจทำได้ดังนี้

1.1 เก็บอุปกรณ์การเลี้ยง ได้แก่ ถังอาหาร ขวดน้ำออกจากโรงเรือน ทำความสะอาดแล้วจุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อ

1.2 ขนวัสดุรองพื้น (แกลบ) ออกจากโรงเรือน กองไว้ให้ห่างจากโรงเรือนอย่างน้อย 10 เมตร ปรับพื้นที่โรงเรือนและทำความสะอาดโรงเรือนและการพ่นหรือล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อปล่อยไว้ให้แห้ง

1.3 ขนวัสดุรองพื้น (แกลบ) ใหม่เข้าโรงเรือนเกลี่ยให้ดี

1.4 ติดตั้งเครื่องกก และวงล้อมเครื่องกก

1.5 ทดสอบการทำงานของเครื่องกก

1.6 ให้น้ำใช้ขวดน้ำ ที่ให้อาหารลูกไก่ 3 วันแรกอาจใช้ฝากล่องใส่ลูกไก่ หรือกล่องกระดาษมาตัดขอบให้สูงจากพื้นประมาณ 1 นิ้วก็ได้

2. เมื่อลูกไก่มาถึงฟาร์ม

ก่อนลูกไก่มาถึงฟาร์มประมาณ 2-3 ชั่วโมง เติมน้ำในขวดน้ำ เติมหาหารในที่ให้อาหาร เปิดเครื่องกก ปกติลูกไก่ควรมาถึงฟาร์มในช่วงเช้า เพราะลูกไก่จะได้มีเวลาเรียนรู้การกินน้ำกินอาหาร หากลูกไก่มาถึงตอนบ่าย จำเป็นต้องให้แสงสว่างตลอดคืนเป็นเวลา 2 คืน

2.1 การดูแลลูกไก่ในวันที่ 1-2

- ตรวจสอบอุณหภูมิในการกกให้เพียงพอ
- แน่ใจว่าไก่ทุกตัวกินน้ำกินอาหาร
- อย่าให้ลูกไก่อยู่อย่างแออัดเกินไป
- เติมหาหารใหม่ ๆ ให้น้อย ๆ
- ให้น้ำในขวดสะอาดอยู่เสมอ หากพบสิ่งสกปรกให้นำสิ่งสกปรกออก
- ตรวจสอบอุณหภูมิเครื่องกกในเวลากลางคืน

2.2 การดูแลลูกไก่ในวันที่ 3-7

- ตรวจสอบอุณหภูมิเครื่องกกในเวลากลางคืน
- ขยายวงรอบเครื่องกกทุกวัน
- ทำความสะอาดขวดน้ำทุกวัน ล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- เติมหาหารบ่อยครั้ง
- ให้อากาศถ่ายเทเข้าโรงเรือนเพิ่มขึ้น

- เน้นใจว่าช่วงเวลาแสงสว่างเพียงพอ (14 ชั่วโมงในฤดูปกติ และ 16 ชั่วโมง /วันในฤดูร้อน)

2.3 การดูแลไก่ในช่วง 2-4 สัปดาห์ (8-28 วัน)

- ยกถังอาหารแขวนให้สูงขึ้นระดับลิ้งก์
- ตรวจสอบการกินอาหารประจำวัน
- ยกกระดับเครื่องกกให้สูงขึ้นเมื่อสิ้นสุดสัปดาห์ที่ 3
- ทำความสะอาดขวดน้ำทุกวัน ล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ดูแลการถ่ายเทอากาศให้ดีขึ้น
- ดูแลป้องกันเรื่องโรคบิด
- บันทึกจำนวนอาหารที่ไก่กินทุกวัน
- หากไก่เริ่มจิกกันให้ตัดปากไก่

2.4 การดูแลไก่อุ่น ระหว่างสัปดาห์ที่ 5 6 และ 7

- ทำความสะอาดขวดน้ำทุกวัน ล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ยกกระดับขวดและถังอาหารให้สูงขึ้นระดับหลังไก่
- ต้องมีน้ำให้ไก่กินตลอดเวลา
- ให้อาหาร หรือเคาะถังอาหารวันละ 2-3 ครั้ง
- ถ้าอากาศร้อนมาก เพิ่มแสงสว่างเพื่อเพิ่มระยะเวลากลางวัน (16 ชั่วโมง)
- เปลี่ยนอาหารลูกไก่เป็นอาหารไก่อุ่น (ขึ้นกับบริษัทขายอาหาร อาหารของบางบริษัทเปลี่ยนเมื่ออายุ 21 วัน)
- เพิ่มการถ่ายเทอากาศ แต่ต้องหลีกเลี่ยงลมโกรก
- ระวังเรื่องโรคระบาด

2.5 การดูแลไก่อุ่น ระหว่างสัปดาห์ที่ 8 9 และ 10

- ทำความสะอาดขวดน้ำทุกวัน ล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ปรับระดับขวดน้ำและถังอาหารให้สูงขึ้นระดับหลังไก่
- เพิ่มการถ่ายเทอากาศ
- ตรวจสอบการกินอาหาร
- ถ้าอากาศร้อน เพิ่มแสงสว่างในเวลากลางวัน
- ให้อาหาร หรือเคาะถังอาหารวันละ 2-3 ครั้ง
- ดูแลและตรวจสอบอาการโรค
- ไม่รบกวนไก่ในวันขาย

สรุปเทคนิคในการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม

1. เมื่อลูกไก่อายุ 1-7 วัน (0-1 สัปดาห์)

- * ตรวจสอบอุณหภูมิของเครื่องกกให้เพียงพอ และขยายวงรอบเครื่องกกทุกวัน
- * ให้อาหาร สูตรอาหารลูกไก่ โดยเติมอาหารบ่อย ๆ
- * ให้น้ำในขวดให้ลูกไก่สะอาดอยู่เสมอ ล้างขวดน้ำทุกวันและล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกสัปดาห์
- * ในวันที่ 7 ให้อัดวัคซีนนิวคาสเซิล หยอดตาหรือหยอดจมูกตัวละ 1 หยด และให้อัดวัคซีนฝีดาษโดยการแทงหนังปีก ตัวละ 1 ครั้ง
- * ให้แสงสว่างให้เพียงพอ (14 ชั่วโมง ในฤดูปกติ และ 16 ชั่วโมง ในฤดูร้อน)

2. เมื่อลูกไก่อายุ 8-21 วัน (2-3 สัปดาห์)

- * ยกเครื่องกกให้สูงขึ้น หากอากาศร้อน กกลูกไก่เฉพาะเวลากลางคืนและเช้านั้น
- * ยังให้อาหาร สูตรอาหารลูกไก่ โดยเติมอาหารบ่อย ๆ ปรับระดับขวดน้ำและถังอาหารให้อยู่ในระดับหลังไก่
- * ให้น้ำในขวดสะอาดอยู่เสมอ ล้างขวดน้ำทุกวัน และล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกสัปดาห์
- * ดูแลการถ่ายเทอากาศให้ดีขึ้น
- * ในวันที่ 21 ตัดปากไก่ ประมาณ 1/3 ของความยาวปากไก่
- * ในวันที่ 21 เริ่มเปลี่ยนอาหารเป็นสูตร 2

3. เมื่อลูกไก่อายุ 22-42 วัน (4-6 สัปดาห์)

- * หยอดกกลูกไก่
- * ให้อาหารลูกไก่ระยะ 2 โดยเติมอาหารบ่อยๆปรับระดับขวดน้ำและถังอาหารให้อยู่ในระดับหลังไก่
- * ให้แสงสว่างให้เพียงพอ
- * ให้น้ำในขวดสะอาดอยู่เสมอ ล้างขวดน้ำทุกวัน และล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกสัปดาห์
- * ในวันที่ 28 ให้อัดวัคซีนนิวคาสเซิล หยอดตา หรือหยอดจมูก ตัวละ 2 หยด
- * ในวันที่ 42 ให้อัดวัคซีนอหิวาต์ ฉีดเข้ากล้ามเนื้อหน้าอก ตัวละ 1 ซีซี และถ่ายพยาธิโดยให้ยาเม็ดตัวละครึ่งเม็ด
- * ในวันที่ 42 เริ่มเปลี่ยนอาหารเป็นสูตรที่ 3

4. เมื่อลูกไก่อายุ 43-70 วัน (7-10 สัปดาห์)

- * ให้อาหารลูกไก่ระยะ 3 โดยเติมอาหารบ่อย ๆ ปรับระดับขวดน้ำและถังอาหารให้อยู่ระดับหลังไก่
- * ให้แสงสว่างให้เพียงพอ ถ้าอากาศร้อนเพิ่มแสงสว่างเวลากลางคืน
- * ให้น้ำในขวดสะอาดอยู่เสมอ ล้างขวดน้ำทุกวันและล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกสัปดาห์
- * ไม่รบกวนไก่ในวันขาย

หมายเหตุ : หากมีลูกไก่ตาย ให้รีบนำออกจากคอก ทำการเผาหรือฝัง ถ้าหากไก่ตายครั้งละมาก ๆ ให้รีบติดต่อสำนักงานปศุสัตว์อำเภอโดยด่วน

5. การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนา

ผศ.สุวัฒน์ จิตต์ปราณีชัย

ปัญหาหรืออุปสรรคในการพัฒนาชนบท นอกเหนือจากระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ไม่อำนวยให้การพัฒนาสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรแล้ว ยังมีปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวถ่วงให้การพัฒนาเป็นไปอย่างล่าช้า นั่นก็คือ สังคมชนบททั่วไปยังขาดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งๆ ที่ในชนบททุกแห่งจะมีการรวมกลุ่มขึ้นมาอย่างมากมายในชื่อต่างๆ กัน มีมากกว่า 20 แบบ แต่การรวมกลุ่มดังกล่าวก็มักไม่เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากขาดความต้องการในการรวมกลุ่มโดยเกษตรกรเองอย่างแท้จริง ไม่รู้ซึ่งถึงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การที่จะให้กลุ่มเกษตรกรที่มีสมรรถภาพในการพัฒนาชนบทให้เจริญได้นั้น จำเป็นต้องเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมาด้วยความสำนึกของเกษตรกรเอง เข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน และรู้จักร่วมมือกันปฏิบัติงานของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

การรวมกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม กลุ่มเกษตรกรสามารถแสดงออกซึ่งปัญหาและความต้องการของคน และสามารถกระทำการบางอย่างเพื่อแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการนั้นๆ

กลุ่มจะประกอบด้วยกรรมการซึ่งอาจจะมีประธาน รองประธาน เลขานุการ ทรัพย์สินหรือกรรมการอื่นๆ ที่เหมาะสมเฉพาะกับกลุ่มนั้นๆ ตลอดจนสมาชิกของกลุ่ม

กลุ่มจะประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสมาชิก กรรมการ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบของกลุ่มดังต่อไปนี้

-สมาชิกยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม โดยพยายามปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถเพื่อให้กลุ่มปฏิบัติหน้าที่จนบรรลุอุดมการณ์ที่กำหนดไว้ โดยที่แต่ละคนมีความรู้สึกร่วมว่าสมาชิกทุกคนมีความสำคัญต่อกันเท่าเทียมกัน

-สมาชิกมีความภักดีต่อกัน ซึ่งแสดงออกโดยสมาชิกมีความซื่อตรงต่อกัน

-สมาชิกยอมรับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ได้ช่วยกันกำหนดขึ้น ซึ่งทำให้กลุ่มสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ได้ดี เหมาะสมทั้งต่อกันและสมาชิกแต่ละคน

-สมาชิกมีความไว้วางใจกันหมายถึงว่า สมาชิกในกลุ่มนั้นมีความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน

-สมาชิกมีความสามารถที่จะทำงานเป็นกลุ่ม โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดี
ดี ไม่ว่าจะมีบทบาทเป็นกรรมการหรือสมาชิกในกลุ่มก็ตาม

-สมาชิกเชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิก โดยเชื่อว่าสมาชิกทุกคนสามารถทำ “สิ่งที่
เป็นไปได้” ให้สำเร็จได้ ซึ่งความรู้สึกนี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนพัฒนาตนเองได้เต็ม
ที่

-สมาชิกพร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอเมื่อถึงคราวจำเป็น สมาชิกจะพยายามช่วยเหลือ
เพื่อนจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

-สมาชิกพยายามให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่กลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่สมาชิกคิดว่า เกี่ยว
ข้องและมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของกลุ่ม

-สมาชิกสนใจในข้อมูลที่เพื่อนสมาชิกนำมาให้ โดยยอมรับอย่างจริงใจว่าข้อมูลที่
เพื่อนบอกนั้น เชื่อถือได้และไม่พยายามหาเบื้องหลังข้อมูลหรือแปลความหมายของข้อมูลไปใน
ทางตรงกันข้าม ซึ่งการที่สมาชิกสนใจในการบอกเล่าของเพื่อนสมาชิกนั้น จะเป็นการเสริมให้ทุก
คนยินดีบอกสิ่งที่ตนรู้อีกยิ่งขึ้น

-สมาชิกมีความมั่นใจในการตัดสินใจด้วยตนเอง เพราะว่ามีนโยบายของกลุ่มนั้นเป็นที่เข้าใจ
กันดีทุกคน จึงทำให้สมาชิกมีหลักสำหรับการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้
ทุกคนมีความคิดริเริ่มได้

-สมาชิกผลักดันมีอิทธิพลเหนือกันได้ ซึ่งทำให้กลุ่มมีความคล่องตัวในการปรับเข้ากับ
สถานการณ์ต่าง ๆ เพราะว่าสมาชิกสามารถผลักดันเป็นผู้นำ และมีอิทธิพลเหนือกันในการให้ข้อ
คิดเห็นได้

-กรรมการของกลุ่มได้รับการเลือกเฟ้นเป็นอย่างดี โดยกลุ่มมีสมาชิกคอยสังเกตเลือกเฟ้น
ทำให้ได้กรรมการที่มีความสามารถดีเกินจนปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่าในสถานการณ์อย่างไร

-กรรมการยึดมั่นในคุณสมบัติของกรรมการที่ดี ซึ่งจะก่อให้เกิดบรรยากาศที่ทำให้สมาชิก
ร่วมกันมากกว่าแข่งขันกันปฏิบัติงาน คุณสมบัติที่ดีของกรรมการนั้นกล่าวโดยย่อมีดังนี้คือ “อด
ทนและตั้งใจฟังอย่างดี ไม่หงุดหงิดในความไม่คอยก้าวหน้าของกลุ่มเมื่อเผชิญกับปัญหาที่ยุ่งยาก
ยอมรับทุกประการ ให้โอกาสสมาชิกทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ไม่บังคับให้
กลุ่มตัดสินใจตามความคิดเห็นของตน และจัดการให้คนอื่นมีโอกาสเป็นผู้นำเพื่อพัฒนาตนเอง
บ้าง”

-กลุ่มกำหนดวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นที่พอใจของสมาชิก โดยสมาชิกได้ช่วยกันกำหนดขึ้น
เป็นวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อสนองความต้องการของแต่ละคน

-กลุ่มแสดงให้ประจักษ์ว่าค่านิยมของกลุ่มนั้นมีความสำคัญ ซึ่งจะทำให้สมาชิกยอมรับค่านิยมเหล่านั้นว่ามีความสำคัญด้วย

-กลุ่มมีบรรยากาศที่มีลักษณะให้ความสนับสนุนสมาชิก บรรยากาศในกลุ่มนั้นเปิดโอกาสให้สมาชิกยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน แล้วร่วมกันพิจารณาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมของกลุ่มให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

-กลุ่มพยายามช่วยสมาชิกแต่ละคนในการพัฒนาตนเอง เช่น ให้สมาชิกมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

-กลุ่มกระตุ้นให้สมาชิกมีความสร้างสรรค์ โดยไม่เรียกร้องให้มีการเห็นด้วยในแนวความคิดแคบ ดังเช่น กลุ่มที่มีหัวหน้าที่ควบคุมอย่างใกล้ชิด

-กลุ่มรู้จักใช้ “การเห็นด้วยอย่างสร้างสรรค์” อย่างถูกกาลเทศะ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับระเบียบบริหารงาน ซึ่งเมื่อเห็นพ้องต้องกันแล้ว กลุ่มหวังว่าสมาชิกจะยึดถือปฏิบัติจนกว่าจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไข

-กลุ่มใช้การติดต่อสื่อสารให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยพยายามทุกวิถีทางให้ทุกคนมีโอกาสพูดจาให้เกิดความเข้าใจกัน เช่น เรื่องใดที่สมาชิกเห็นว่าสำคัญ แต่เผชิญไม่มีผู้สนใจ กลุ่มก็จะพยายามให้พูดจากันจนได้รับความสนใจได้ ขณะเดียวกับสมาชิกก็จะหลีกเลี่ยงการพูดถึงสิ่งที่ไร้สาระเพื่อไม่ให้เสียเวลาของกลุ่ม

-กลุ่มใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้ทุกคนเข้าใจกัน โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีโอกาสผลัดเปลี่ยนกันเสนอแนะความเห็น ทำให้กลุ่มสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีขึ้น

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้น เป็นกลุ่มที่ยึดถือหลักการสำคัญ คือ พยายามอย่างเต็มที่ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อสนับสนุนให้ทั้งสมาชิกแต่ละคนและกลุ่มปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายที่ต่างก็ได้กำหนดไว้

ในการแก้ปัญหาใดๆ ก็ตาม ผู้แก้ปัญหาย่อมต้องมีแนวทางและขั้นตอนในการแก้ปัญหานั้นดี การแก้ปัญหานั้นจึงจะประสบผลสำเร็จ และผลที่ได้จะมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ในหลายๆ กรณี การร่วมกันทำงานหรือการแก้ปัญหานั้น ย่อมจะประสบผลสำเร็จดีกว่าการแก้ปัญหาแต่เพียงลำพัง ดังคำพังเพยที่ว่า หลายหัวดีกว่าหัวเดียว อย่างไรก็ตามหากจำนวนคนที่ร่วมกันแก้ปัญหานั้นมาก ความคิดย่อมจะมีหลายแนวทาง จึงเป็นความจำเป็นที่กลุ่มจะต้องมีระบบระเบียบในการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

การวางนโยบาย

สมาชิกกลุ่มต้องร่วมกันวางนโยบายการทำงานแต่ละครั้งว่าจะร่วมมือกันอย่างไร การทำงานครั้งนี้จะมีเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายอย่างไร ถ้าสมาชิกยังไม่เข้าใจนโยบาย หรือเป้าหมายในการทำงานแต่ละครั้ง ก็ยากที่จะทำงานร่วมมือประสานกันให้งานสำเร็จลงด้วยดีได้ยาก แต่ถ้าสมาชิกเข้าใจนโยบายหรือจุดมุ่งหมายตรงกัน ก็จะช่วยให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การวางหลักเกณฑ์ในการทำงาน

เมื่อรู้วัตถุประสงค์การทำงานแล้ว ก็ควรมีข้อตกลงร่วมกันในการเริ่มต้นทำงานเสียก่อน เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาในการกลับมาสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ให้ตรงกัน การวางหลักเกณฑ์นี้หมายถึงข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่สมาชิกพึงระวังและปฏิบัติให้เหมือนกัน ถ้าเปรียบเหมือนวิทยุก็คือการปรับคลื่นวิทยุให้เป็นคลื่นเดียวกันเสียก่อนจึงจะทำให้วิทยุทำงานได้ดี สมาชิกกลุ่มก็เช่นกัน ถ้าทุกคนเข้าใจข้อตกลงและข้อปฏิบัติตรงกันแล้ว ก็จะช่วยให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

การดำเนินงานตามหลักเกณฑ์

การดำเนินงานตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้เป็นสิ่งสำคัญมาก เมื่อสมาชิกแต่ละคนได้ร่วมกันวางหลักเกณฑ์แล้ว ก็มาถึงการลงมือปฏิบัติ ถ้าดำเนินการหรือยึดมั่นตามหลักเกณฑ์ที่ช่วยกันวางไว้ ก็ย่อมทำให้กลุ่มไปสู่จุดหมายได้เร็ว แต่ถ้ามีใครคนหนึ่งหรือมากกว่านั้นพยายามแหวกออกจากหลักเกณฑ์ที่วางไว้ นอกจากจะทำให้กลุ่มล่าช้าแล้ว ก็อาจมีผลต่องานที่กำลังดำเนินไปด้วยดีได้ เช่น เรือนำร่อง หรือเกวียนได้เช่นกัน เป็นต้น

เมื่อได้วางระเบียบในการทำงานแล้ว สมาชิกกลุ่มควรจะได้ตกลงกันถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะทำให้งานดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบดังนี้

การทำความเข้าใจกับปัญหา

สมาชิกกลุ่มต้องช่วยกันตีความหมายให้ได้ว่าปัญหานั้นคืออะไร พยายามทำความเข้าใจกับปัญหานั้น ๆ ถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลาพอสมควรก็ตาม พยายามมองและเขียนปัญหานั้นออกมาอย่างชัดเจน และเฉพาะเรื่อง มิใช่เขียนอย่างกว้าง ๆ ยากที่จะสรุปได้ สุดท้ายต้องช่วยกันคิดว่าปัญหานี้เป็นปัญหาจริง ๆ หรือไม่ หรือว่าเป็นปัญหาที่สร้างขึ้นจากความคิดคำนึงเอาจริง

การรวบรวมข้อมูล

เมื่อได้ตัวปัญหาแล้ว ก็พยายามที่จะหากรณีตัวอย่าง หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนหรือทำให้ปัญหานั้นชัดเจนยิ่งขึ้น ง่ายต่อการนำไปแก้ไข และพยายามช่วยกันอภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ อันน่าจะเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้นให้ง่ายขึ้น

การวิจัยและการวิเคราะห์สาเหตุ

เมื่อเข้าใจปัญหามากขึ้นแล้วลองพิจารณาต่อไปถึงสาเหตุที่น่าจะเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหานั้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ช่วยในการหาวิธีแก้ไข และช่วยในการดำเนินการแก้ปัญหาให้ง่ายขึ้น

การระดมความคิด

คือการช่วยกันออกความคิดเห็น โดยใช้วิธีให้สมาชิกทุกคนเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ต่าง ๆ อย่างน้อย 1 วิธี โดยอาจใช้วิธีเวียนไปรอบๆ หรือใครนึกได้ก็บอกก่อนแต่ทุกคนจะต้องเสนอ เมื่อระดมความคิดได้แล้ว ก็นำความคิดเหล่านั้นมาพิจารณาว่าจะสามารถทำได้หรือไม่ การระดมความคิดช่วยให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิด และเป็นการแสดงให้เห็นว่าความคิดของสมาชิกย่อมมี คุณค่าต่อกลุ่มเสมอ

การอภิปรายวิธีแก้ไข

สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องพยายามช่วยกันหาข้อดี ข้อเสียของวิธีการแก้ปัญหาที่ทุกคนเสนอแนะกันมา โดยดูว่าวิธีใดน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด เมื่ออภิปรายแล้วก็ให้นำวิธีการเหล่านั้นมาเรียงลำดับก่อนหลังตามความเหมาะสม โดยเริ่มจากวิธีการที่ดีที่สุดจนกระทั่งถึงวิธีการที่น่าจะเป็นไปได้เอาไว้เป็นลำดับสุดท้าย

การตัดสินใจเลือกวิธีแก้ไข

การเรียงลำดับนั้น เป็นวิธีลำดับจากวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดก็จริง แต่มาถึงขั้นนี้สมาชิกกลุ่มต้องช่วยกันพิจารณาอีกขั้นหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาด้วยคือ

- ควรเป็นวิธีที่น่าจะทำได้เป็นผลสำเร็จมากที่สุด
- เลือกวิธีที่ตนจะช่วยกันทำให้สำเร็จมากที่สุด
- เลือกวิธีที่ประสบผลสำเร็จโดยวิธีที่สิ้นเปลืองมากที่สุด
- เลือกวิธีที่ประสบผลสำเร็จโดยใช้วิธีที่ง่ายที่สุด

ฯลฯ

ในกรณีที่มิวิธีการแก้ปัญหาให้ประสบผลสำเร็จอย่างดีที่สุดหลายวิธี สมาชิกกลุ่มต้องร่วมกันพิจารณาว่าจะไร้คุณค่าเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกลุ่มของคนมากที่สุด แล้วเรียงลำดับก่อนหลังอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อว่าวิธีที่เห็นว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดในตอนแรกนั้น อาจมีอุปสรรคในตอนท้ายเราจะได้สามารถเปลี่ยนวิธีการได้ทันที ไม่ต้องไปศึกษาค้นหาวิธีใหม่อีก

การวางแผนขั้นตอนในการแก้ปัญหาอย่างละเอียด

เมื่อสมาชิกทราบถึงวิธีการที่จะช่วยให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุดแล้วก็มาร่วมกันวางแผนอีกครั้งหนึ่งว่าเราจะมีขั้นตอนในการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไร ทั้งนี้การมีแผนงานจะช่วยให้การทำงานของสมาชิกรุดกุมยิ่งขึ้น มีการแบ่งหน้าที่ของแต่ละคนในการปฏิบัติงาน ทุกคนรู้หน้าที่ว่าตนเองจะต้องทำอะไร

ขั้นปฏิบัติการ

เมื่อพร้อมทุกอย่างแล้ว สมาชิกก็เริ่มปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ตกลงกัน ในขั้นนี้สิ่งที่จะเป็นแรงสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิใช่ก้มหน้าก้มตาทำแต่งงานของตนเองอย่างเดียว ควรจะมองรอบ ๆ ด้านดูความต้องการของผู้อื่นบ้าง

การประเมินผล

ความจริงการประเมินผลการทำงานนี้ควรจะทำเป็นระยะ ๆ แทรกไปทุกขั้นตอนจะช่วยให้งานสำเร็จบริบูรณ์ขึ้น มิใช่มาประเมินผลแต่เพียงขั้นสุดท้าย ถ้าเกิดพบว่ามีข้อบกพร่องเราก็ต้องไปรื้อตั้งแต่ตอนต้นใหม่ทำให้เสียเวลาอีก ดังนั้นสมาชิกกลุ่มจึงควรประเมินผลเป็นระยะ ๆ การประเมินผลนั้น ควรจะประเมินผลทั้งวิธีการทำงาน สัมพันธภาพของสมาชิกในการร่วมกันทำงาน และผลงานที่ปรากฏออกมาด้วย ส่วนวิธีการประเมินผลนั้นมีหลายแบบ เช่น การสอบถามความคิดเห็นด้วยวาจา การใช้แบบสอบถาม การขอข้อเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ดิชมกลุ่มหรือบุคคล เป็นต้น

ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาหรือการทำงานใด ๆ หากกลุ่มสมาชิกได้ดำเนินงานอย่างมีระบบระเบียบ มีการวางแผนการทำงานเป็นขั้นเป็นตอนดังที่ได้เสนอแนะไว้ข้างต้นแล้ว ย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้กลุ่มทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและการดำเนินงานนั้นราบรื่น ผู้ทำงานก็ประสบความสำเร็จและความสำเร็จในการทำงานควบคู่กันไป ในกรณีที่มีได้เป็นการแก้ปัญหา แต่เป็นการทำงานร่วมกันเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ก็ควรมีขั้นตอนในการดำเนินงานเช่นกัน วิธีที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้นมีหลายวิธี แต่หลักใหญ่ ๆ ซึ่งสามารถใช้ได้ทุกสถานการณ์นั้น ก็คือวิธีการดังนี้

- วางเป้าหมาย
- อภิปราย
- ตัดสินใจตกลง
- ลงมือทำงาน
- ประเมินผล

กลุ่มใดที่สามารถทำงานได้เป็นขั้นตอนดังกล่าว กลุ่มนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะดำเนินงานอย่างสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

การพัฒนาชนบทให้ได้ผลตรงเป้าหมายตามแผนการพัฒนาชนบทและความต้องการของชาวชนบทนั้น ต้องเป็นการพัฒนาชนบทที่ชาวชนบทในแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นกลุ่มก่อนมีความสามัคคี สามารถปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ ชาวชนบทแต่ละคนจำเป็นต้องเข้าใจรู้ซึ่งถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการรวมกลุ่มและจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเองด้วยความสำนึกถึงความจำเป็น ยึดมั่นในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม และท้ายสุดสมาชิกกลุ่มแต่ละคนไม่ว่าจะมีฐานะตำแหน่งใดในกลุ่มเช่นประธาน เลขานุการ หรือสมาชิกธรรมดา ๆ คนหนึ่งเท่านั้น ต้องสามารถแสดงบทบาทสมฐานะตำแหน่งของตนให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ด้วยความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดตั้ง การบริหาร กิจกรรม และการควบคุมกลุ่มให้ดำเนินไปตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- ทิสนา แคมมณี, บรรณาธิการ. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- บัณฑิต อ่อนคำ, ผู้แปล. คู่มือนักพัฒนา : วิธีการกับเกษตรกร. พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2524.
- วิชัย รูปจำดี. "นโยบายพัฒนาสังคมต่อเกษตรกรไทย." กรุงเทพมหานคร : กลุ่มนโยบายสังคม สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2524.

6.โรคระบาดไ้ที่สำคัญ

อ.สพ.ญ.กัลยา เชื้อจันทร์

ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเลี้ยงไ้ก็คือ โรค ซึ่งถ้าหากเกิดขึ้นแล้วส่วนใหญ่ไ้มักตาย หรือถ้ารักษาโรคมาได้ก็จะเจริญเติบโตช้า เปลืองอาหาร และอาจเป็นพาหะนำโรคไปติดตัวอื่นๆ อีกด้วย นอกจากนี้ยังต้องเสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา ทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงสูงขึ้นไปอีก ดังนั้นแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาเรื่องโรคก็คือ การป้องกัน สำหรับโรคระบาดที่สำคัญของไ้พื้นเมืองและ ลูกผสมพื้นเมือง ได้แก่

โรคนิวคาสเซิล

เป็นโรคระบาดที่พบได้บ่อยและก่อให้เกิดผลเสียหายมากที่สุดโรคหนึ่ง มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น โรคไข้เขียว โรคกระแด่วียน ทำให้เกิดโรคได้กับไ้ทุกช่วงอายุ ในไ้เล็กอาการจะรุนแรง และมักตายหมดฝูง ถ้าเป็นในไ้ใหญ่ แม้ไ้ที่กำลังไข่จะหยุดไข่ทันที

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ซึ่งการติดต่อของโรคเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยการหายใจเอา เชื้อโรคหรือกินอาหารและน้ำที่มีเชื้อโรคปนเปื้อนอยู่เข้าไป สิ่งขับถ่ายต่างๆ เช่น อุจจาระ น้ำมูก น้ำลาย ของไ้ป่วย จะมีเชื้อโรคปนอยู่ในปริมาณสูง ซึ่งจะกลายเป็นแหล่งแพร่เชื้อให้ไ้ตัวอื่นๆ ต่อไป

อาการ

ไ้ป่วยจะแสดงอาการหายใจลำบาก อ้าปากหายใจ หายใจมีเสียงดังครืดคราด น้ำมูกไหล จาม ท้องเสียถ่ายเป็นน้ำสีเขียว และอาจมีอาการทางระบบประสาท เช่น ตัวสั่น หัวสั่น คอบิด เดิน เป็น วงกลม เดินถอยหลัง อัมพาตของปีกและขา เป็นต้น อาการต่างๆเหล่านี้อาจพบร่วมกัน หรือ อาจพบเพียงไม่กี่อย่าง ถ้าเป็นรุนแรงมากอย่างเช่น ในลูกไ้หรือไ้เล็กมักจะพบอาการ ใน ระบบหายใจร่วมกับอาการท้องเสีย และตายภายใน 3-4 วัน หลังแสดงอาการป่วย ถ้าไม่ตายอาจจะ แสดงอาการในระบบประสาทตามมา ส่วนในไ้ใหญ่มักพบว่าแสดงอาการในระบบหายใจก่อน ถ้ายังไม่ตายจะมีอาการ

เรื้อรังราวๆ 2-3 สัปดาห์ แล้วมักจะพบว่าแสดงอาการในระบบประสาทออกมา ซึ่งตัวที่ไม่ตายนี้ อาจเป็นพาหะของโรคต่อไปอีกด้วย

การรักษา

ไม่มียาที่ใช้ทำลายเชื้อโรคโดยตรง แต่มีวิธีการที่จะปฏิบัติ ถ้าพบว่ามีภาวะระบาดของโรค เกิดขึ้นคือ ให้วิตามินผสมอิเล็กโตรไลต์ เพื่อช่วยให้ไก่แข็งแรง และละลายยาปฏิชีวนะผสมน้ำให้ ไก่กินติดต่อกัน 3-5 วัน

การป้องกันโดยการใช้วัคซีน

ใช้วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล สเตรน เอฟ ของกรมปศุสัตว์ หยอดจมูกหรือหยอดตา ครั้งละ 2 หยด ให้ได้ตั้งแต่อายุ 1 วันขึ้นไป ครั้งที่สองให้ห่างจากครั้งแรก 3 สัปดาห์ และซ้ำอีกทุกๆ 3 เดือน

โรคอหิวาต์

เป็นโรคระบาดที่ร้ายแรง และทำให้ไก่ตายมากอีกโรคหนึ่ง โรคนี้มักพบในไก่ที่มีอายุ เกิน 2 เดือนขึ้นไป

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดโรคในไก่แล้ว เป็ด ห่าน ไก่จวง รวมถึงสัตว์ปีกชนิดอื่นๆ แทบทุกชนิดสามารถเป็นโรคนี้ได้ ทางติดต่อที่สำคัญและง่ายที่สุดคือ การกินอาหารหรือน้ำที่มีเชื้อโรคเข้าไป ความรุนแรงของโรคขึ้นกับความรวดเร็วในการเกิดโรค เพราะโรคนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ ชนิดเฉียบพลัน และเรื้อรัง

อาการ

ไก่ที่เป็นอหิวาต์ชนิดเฉียบพลันจะตายอย่างกระทันหัน โดยเจ้าของแทบสังเกตอาการผิดปกติไม่เห็น หรือตายโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่น ตกคอนตาย หรือตายในรังไข่ขณะฟักไข่ เมื่อไก่ ตายลงจะพบว่าไก่อมีใบหน้าสีม่วงคล้ำ บางรายที่ไม่ตายทันทีจะป่วย หงอยซึม นอนหมอบ ไม่กินอาหาร มีไข้สูง หายใจเร็ว อุจจาระเหลวสีเขียวปนเหลือง หงอนและเหนียงมีสีคล้ำ และตายภายใน 2-3 วันต่อมา

สำหรับไก่ที่เป็นอหิวาต์ชนิดเรื้อรัง ไก่จะแสดงอาการบวมเฉพาะแห่งให้เห็น เช่น บวมที่เหนียง ข้อต่อของขาและปีก ฟ่ำเท้า เป็นต้น

การรักษา

ควรเลือก ใช้ยาปฏิชีวนะที่ออกฤทธิ์ในวงกว้าง เช่น เตตราซัยคลิน เทอร์รามัยซิน สเตรปโตมัยซิน หรือยากลุ่มซัลฟา โดยผสมน้ำให้ไก่กิน 5-7 วัน ส่วนตัวที่มีอาการป่วยเรื้อรัง หรือมีการติดเชื้อเฉพาะแห่ง ควรคัดทิ้งเพราะจะทำให้สิ้นเปลือง และอาจเป็นพาหะนำโรคในฝูงได้ การป้องกันโดยการให้วัคซีน

ใช้วัคซีนป้องกัน โรคคอหิวคอตเปิด-ไก่ ซึ่งผลิตโดยกรมปศุสัตว์ ให้ฉีดครั้งแรกที่อายุ 1 เดือน ขึ้นไป และให้ซ้ำทุกๆ 3 เดือน โดยการฉีดเข้ากล้ามเนื้อ 1 ซีซี ใช้ได้ทั้งเปิดและไก่

โรคฝีดาษ

เป็นโรคที่พบได้บ่อย และพบมากในลูกไก่อายุต่ำกว่า 2 เดือน

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อไวรัส ชนิดหนึ่ง ติดต่อกันโดยมีขุมเป็นพาหะ หรือเชื้อโรคที่อยู่ตามสะเก็ดแผลของไก่ตัวที่เป็นโรคติดต่อไปยังตัวอื่น โดยเข้าทางผิวหนังที่มีบาดแผลหรือรอยขีดข่วน

อาการ

อาการที่พบมี 2 ลักษณะคือ ชนิดเป็นที่ผิวหนังและชนิดเป็นที่ลำคอ

ชนิดเป็นที่ผิวหนัง หรือฝีดาษแห้ง จะพบเม็ดตุ่มเล็กๆคล้ายหูดเกิดขึ้นมาบนหงอน เหนียง หนังกา และบริเวณหน้า ตุ่มจะแห้งอย่างรวดเร็วและเป็นสะเก็ดสีน้ำตาล การเกิดโรคที่ผิวหนังมักจะไม่ทำให้ถึงตาย แต่จะทำให้โตช้า แม่ไก่ที่กำลังให้ไข่จะหยุดไข่ และจะเริ่มไข่ใหม่เมื่อหายจากโรค อย่างไรก็ตามการตายอาจจะมีบ้าง ในกรณีที่มีรอยโรคกระจายทั่วไปอย่างรุนแรง

ชนิดที่เป็นที่ลำคอ หรือฝีดาษเปียก จะพบเม็ดตุ่มเล็กๆตามชั้นเยื่อเมือกของปาก จมูก กล่องเสียง หลอดอาหารและหลอดลม ซึ่งรอยโรคที่เกิดขึ้นอาจจะขัดขวางการกินหรือการหายใจของไก่ ดังนั้น ในกรณีของฝีดาษเปียกนอกจากจะทำให้การเจริญเติบโตลดลง ไข่ลดลงแล้ว อาจจะทำให้ไก่ตายได้ เนื่องจากกินอาหารไม่ได้หรือหายใจลำบาก

การรักษา

ไม่มียาที่ใช้ทำลายเชื้อโรคโดยตรง แต่การใช้ทิงเจอร์ไอโอดีนทาตามตุ่มฝีที่เกิด และให้ยาปฏิชีวนะผสมน้ำให้ไก่กิน 5-7 วัน จะช่วยให้หายเร็วขึ้น

การป้องกันโดยใช้วัคซีน

ใช้วัคซีนป้องกันโรคฝีดาษของกรมปศุสัตว์ ทางผนังปีก ที่อายุตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป ไก่จะมีภูมิคุ้มกันโรคได้นาน 1 ปี

โรคหลอดลมอักเสบติดต่อ

โรคนี้อาจเกิดได้กับไก่ทุกช่วงอายุ แต่ในลูกไก่จะเป็นอย่างรุนแรง และตายมากกว่าในไก่ใหญ่ สาเหตุ

เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ซึ่งการติดต่อที่สำคัญคือการหายใจเอาเชื้อโรคเข้าไป

อาการ

อาการของไก่ที่เป็นโรคจะมีอาการคล้ายเป็นหวัด โดยเฉพาะในลูกไก่จะมีอาการหายใจลำบาก อ้าปากหายใจ และมีเสียงครีคราคในลำคอ ตาและ น้ำมูกไหล หงอยซึม ลูกไก่มักตายเพราะหายใจไม่ออกเนื่องจากมีเมือกอุดในลำคอ ตัวที่รอดตายจะแคะแกรน และบางตัวไม่ออกไข่เมื่อถึงวัยให้ไข่ ทั้งนี้เพราะรังไข่และท่อไข่ถูกทำลาย ส่วนในแม่ไก่จะตายน้อยกว่าแต่จะหยุดให้ไข่ทันที ถ้ายังให้ไข่ ไข่ที่ได้จะมีคุณภาพต่ำ เช่น เปลือกไข่บาง ขรุขระ นิ่ม หรือไม่มีเปลือก ไข่ขาวเหลวเป็นน้ำ ฟักเป็นตัวน้อยลง เมื่อหายจากโรคแม่ไก่บางตัวจะไม่ให้ไข่อีกเลย เนื่องจากรังไข่ถูกทำลายอย่างถาวร

การรักษา

ไม่มียาที่ใช้ทำลายเชื้อโรคโดยตรง แต่ควรให้ยาปฏิชีวนะผสมน้ำให้ไก่กิน 3-5 วัน เพื่อลดความรุนแรงของโรค

การป้องกันโดยการให้วัคซีน

ใช้วัคซีนป้องกันโรคหลอดลมอักเสบติดต่อของกรมปศุสัตว์ หยอดตาหรือหยอดจมูก ครั้งละ 2 หยด เริ่มทำครั้งแรกที่อายุ 14 วันขึ้นไป และทำซ้ำทุกๆ 3 เดือน ห้ามทำพร้อมกับวัคซีนนิวคาสเซิล ควรให้ห่างกันอย่างน้อย 1 สัปดาห์

โรคกัมโบโร

เดิมพบระบาดเฉพาะในไก่เนื้อหรือไก่พันธุ์ต่างประเทศ ปัจจุบันพบว่าไก่ลูกผสมพื้นเมืองและไก่พื้นเมืองก็สามารถเป็นโรคนี้อีกได้ และพบการระบาดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โรคกัมโบโรเป็นโรค

ที่มีการระบาดรวดเร็วและรุนแรงมาก ทำให้ไก่ตายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในลูกไก่และไก่รุ่น มีลักษณะเฉพาะคือมีอัตราการป่วยและอัตราการตายสูง ตายทันทีทันใด อัตราการตายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ซึ่งติดต่อโดยการกินเชื้อโรคที่ปนเปื้อนอยู่ในอาหาร น้ำ หรือ

สิ่งรองพื้นเข้าไป

อาการ

ไก่ป่วยจะแสดงอาการซึม ขนหยอง นอนหมอบ ท้องเสียพุ่งเป็นน้ำมีสีขาว ก้นแฉะ มีดินติด ที่ก้น การตายจะพบได้ตั้งแต่วันที่ 2 หลังแสดงอาการ และการตายจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

การรักษา

ไม่มีการรักษาที่เฉพาะ แต่การให้ยาปฏิชีวนะผสมน้ำให้ไก่กินติดต่อกัน 3-5 วัน จะช่วยลดความรุนแรงของโรคได้

การป้องกันโดยการให้วัคซีน

การให้วัคซีนเป็นวิธีป้องกันโรคที่ดีที่สุด แนะนำให้ทำเมื่ออายุ 14 วัน โดยการหยอดปาก ตัวละ 1 หยด หรือ ละลายน้ำให้ไก่กิน วัคซีน 1 ขวด สำหรับไก่ 1,000 ตัว

โรคหวัดหน้าบวมหรือหวัดติดต่อ

โรคหวัดหน้าบวมเป็นโรคติดต่อที่สำคัญในระบบหายใจของไก่ เกิดขึ้นได้กับไก่ทุกช่วงอายุ แต่มักพบในไก่รุ่นและไก่ใหญ่ โดยไก่จะมีความไวต่อการติดเชื้อตั้งแต่อายุ 4 สัปดาห์ขึ้นไป โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอากาศอย่างกะทันหัน เช่น ตอนเปลี่ยนฤดู ชาวบ้านเรียกโรคนี้ว่า “โรคคาตุ่ม”

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง เชื้อโรคจะถูกขับออกจากร่างกายของตัวที่ป่วยโดยออกมา กับน้ำมูก น้ำตา แพร่ไปกับน้ำดื่ม เป็นสาเหตุหลัก

อาการ

ไก่ป่วยระยะแรกจะมีน้ำมูกใสและน้ำตาไหล ต่อมาน้ำมูกเปลี่ยนเป็นสีเหลือง จับเป็นคราบที่มูก ไก่แสดงอาการหายใจลำบาก ไอหรือจามบ่อยๆ บริเวณหน้าบวม มีแผ่นฝ้าสีเหลืองคล้ายเนย

เกิดขึ้นในปากและจมูก ถ้าเป็นมากๆ อาจแฉะ ใต้ตาบวม ใต้หนังตามีก้อนหนองสีเหลืองติดอยู่ ถ้ามีโรคอื่นแทรกจะทำให้โรคเรื้อรังและทำให้ไก่ตาย

การรักษา

ให้ยาปฏิชีวนะ เช่น ไทโกลซิน ไทอะมูลิน หรือยากุ่มซัลฟา ผสมน้ำให้ไก่กินติดต่อกันอย่างน้อย 7 วัน ไก่ตัวที่ป่วยมากอาจฉีดยาปฏิชีวนะ เช่น สเตรีปโตมัยซิน เทอร์รามัยซิน วันละครั้งติดต่อกัน 3-5 วัน

โรดบิต

เกิดจากเชื้อโปรโตซัวพวกคอกซิเดีย หรือเรียกกันทั่วไปว่า เชื้อบิต ซึ่งโรคนี้อาจทำให้ไก่ได้สัปดาห์ เกิดแผลและมีเลือดออก ส่งผลทำให้ไก่ตาย ไก่ติดโรคนี้โดยการกินอาหารหรือน้ำที่มีเชื้อบิต ปนเปื้อนอยู่ พบโรคบ่อยถ้าพื้นคอกเปียกชื้นเสมอๆ ร่วมกับอุณหภูมิหรือความชื้นในคอกไก่สูง

อาการ

ขึ้นกับชนิดของเชื้อบิต ชนิดที่ไม่รุนแรงอาจทำให้ไก่ป่วยเล็กน้อย หรือไม่ป่วยเลย แต่ชนิดที่รุนแรงจะทำให้ไก่ท้องเสีย ถ่ายเป็นเมือกหรือเลือด ขนยุ่ง หงอยซึม หงอนและหน้าซีด ยืนหรือนอน สวมกัน ไก่จะตายภายใน 4-5 วัน หลังแสดงอาการ ถ้าไม่ตายจะโตช้า แคระแกรน

การรักษา

ยาทั่วไปที่ใช้รักษา เช่น แอมโพรเลียม โทลทราซูลิด และยากุ่มซัลฟา เป็นต้น

การป้องกัน

การป้องกันที่ดีคือ ไม่ทำให้พื้นคอกเปียกชื้น โดยเฉพาะบริเวณที่ให้น้ำ

6. โรคพยาธิภายในและพยาธิภายนอกที่สำคัญ

ศ.ดร.เชิดชัย รัตนเศรษฐกุล

พยาธิไส้เดือน

พยาธิไส้เดือนพบในลำไส้ของไก่ ไก่วง ไก่ต๊อก และนกอื่นๆ ตัวผู้ยาวประมาณ 6 เซนติเมตร ตัวเมียยาวประมาณ 10 เซนติเมตร วงชีวิต

ไข่พยาธิจะปนออกมากับอุจจาระ ภายใต้สภาพที่เหมาะสมจะกลายเป็นไข่ระยะติดโรค โดยมีตัวอ่อนอยู่ภายใน ไข่ตัวอื่นจะติดพยาธิโดยการกินไข่พยาธิระยะติดโรคเข้าไป หลังจากนั้นอีก 10 วัน ตัวอ่อนจากไข่จะไชเข้าไปอยู่ในผนังลำไส้เล็กส่วนต้น อยู่ที่นั่น 7 วัน จึงออกมาในลำไส้ ตัวอ่อนจะเจริญเป็นตัวเต็มวัยในเวลา 5-8 สัปดาห์

อาการ

ไก่อายุ 1-3 เดือน ที่ติดพยาธินี้จะมีอาการรุนแรงมาก โดยมีอาการลำไส้อักเสบและท้องร่วง ผอมแห้ง โลหิตจาง และการไข่ลดลง ในรายที่มีพยาธิมากๆ อาจทำให้ไก่ตายได้ เนื่องจากลำไส้ถูกอุดตัน ไก่อายุเกิน 3 เดือน จะมีความต้านทานต่อพยาธินี้ดี

การรักษา

ยาที่ให้ผลดีคือ ทิปเพอราซินชนิดแคปซูลขนาด 250 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม หรือผสมในอาหารให้ไก่กินในขนาด 0.5 เปอร์เซ็นต์ ให้เมื่อไก่อายุได้ 6 16 และ 26 สัปดาห์ นอกจากนี้อาจให้ยาเม็คมีเบนดาโซล 30 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ป้อนให้กินก็ได้ผลดี

การป้องกันและควบคุม

1. ไม่เลี้ยงไก่หนาแน่นเกินไปในคอก
2. ทำความสะอาดคอก กวาดอุจจาระบ่อยๆ และนำไปทิ้งให้ไกลจากที่เลี้ยงไก่

พยาธิตา

พยาธิตาเป็นพยาธิตัวกลม มักพบในไก่พื้นเมืองบ่อยๆ มีลักษณะคล้ายเส้นด้ายสีขาวยาว ประมาณ 8-20 มิลลิเมตร อยู่ในมุมตาด้านหัวตาของไก่

วงชีวิต

ไข่ของพยาธิที่ปนออกมากับอุจจาระ จะถูกแมลงสาบซึ่งเป็นพาหะกึ่งกลางกินเข้าไป พยาธิจะเจริญเติบโตจากไข่เป็นตัวอ่อนระยะติดโรคนในแมลงสาบ เมื่อไก่กินแมลงสาบเข้าไปจะติดพยาธินี้ ตัวอ่อนของพยาธิจะเคลื่อนขึ้นไปตามหลอดอาหารไปที่ปาก ผ่านช่องจมูกแล้วเข้าไปในท่อน้ำตา ไปอยู่ที่หัวตาเจริญเป็นตัวแก่ที่นั่น

อาการ

ถ้ามีพยาธิตัวนี้เป็นจำนวนมากจะทำให้ตาระคายเคือง รบกวนการมองเห็นของไก่ ไก่จะกระพริบตาบ่อยๆ น้ำตาไหล น้ำมูกไหล กระจกตาขุ่นมัว เอาหัวถูกับปีก ตาไก่อาจอักเสบเป็นหนอง ตาบวมปิด

การรักษา

ยกหน้าตาขึ้นเพื่อให้มองเห็นตัวพยาธิ แล้วหยดครีโซล 5 % หรือน้ำมะเกลือดิบ 1-2 หยดเพื่อฆ่าพยาธิ หลังจากนั้นล้างตาด้วยน้ำสะอาด เพื่อชะล้างเอาพยาธิที่ตายและครีโซลหรือน้ำมะเกลือดิบที่เหลือออกไป ภายใน 2-3 วัน ตาจะค่อยๆ ดีขึ้น ถ้าตาอักเสบมีก้อนหนองต้องขี้เอาก่อนหนองออก และหยอดตาด้วยยาปฏิชีวนะ เช่น คลอแรมฟินิคอล เพื่อลดการอักเสบของตา วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ประมาณ 2-3 วัน จนกว่าจะหายเป็นปกติ

การป้องกันและควบคุม

รักษาความสะอาดของคอกไก่และบริเวณรอบๆ อย่าให้กรงรังเป็นที่อาศัยของแมลงสาบ และกำจัดแมลงสาบซึ่งเป็นพาหะของพยาธินี้

พยาธิตัวแบน

พยาธิตัวแบนมีหลายชนิด มีลักษณะตัวแบนขาวเหมือนริบบิ้น และแบ่งออกเป็นปล้องๆ จำนวนมากมาย ความยาวแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ 2-3 เซนติเมตร จนถึง 30 เซนติเมตร ไก่พื้นเมืองส่วนมากติดพยาธินี้

วงชีวิต

ไข่ของพยาธิตัวแบนจะถูกกินโดยพาหะกึ่งกลางซึ่งเป็นพวกหอย ทาก แมลงปีกแข็ง มด ตั๊กแตน ไล่เคื่อนดิน แมลงวันบ้าน และตัวอ่อนจะเจริญอยู่ในพาหะกึ่งกลางเหล่านี้ ไข่ที่ติดพยาธิโดยการกินพาหะกึ่งกลางที่มีตัวอ่อนของพยาธิ และตัวอ่อนของพยาธิจะเจริญเป็นตัวแก่ในไข่ ในเวลา 11-13 วัน

อาการ

อาการของการติดพยาธินี้ จะคล้ายคลึงกับโรคพยาธิไล่เคื่อน แต่มักจะรุนแรงกว่า ในรายรุนแรงจะมีอาการลำไส้อักเสบ โดยเฉพาะที่ลำไส้เล็กส่วนต้น พยาธิตัวแบนบางชนิดทำให้เกิดเม็ดคุ่มที่ผนัง ลำไส้ ผื่นง้ำลำไส้หนา และช่องในลำไส้ถูกพยาธิอุดตัน

การรักษา

- 1.ยาที่ใช้ได้ผลดีคือ ไคบิวทิลทินไดคลอไรด์ ขนาด 180 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม
- 2.มีเบนดาโซลเม็ค ขนาด 30 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ยานี้มีประสิทธิภาพสูงมาก สามารถขับพยาธิตัวแบน และพยาธิไล่เคื่อนในไก่พื้นเมืองได้ถึง 100 %

การป้องกันและควบคุม

ไก่ที่เลี้ยงปล่อย เช่น ไก่พื้นเมืองจะติดพยาธินี้มาก ซึ่งมีโอกาสกินพาหะกึ่งกลางของพยาธิเข้าไป ดังนั้นในการลดการติดพยาธินี้ต้องควบคุมพาหะกึ่งกลาง เช่น หอยทาก และมดโดยใช้ คอปเปอร์ซัลเฟต หรือยาฆ่าแมลง

ไร

ไรมีขนาดเล็กมาก จะอยู่บนตัวไก่ตลอดไป มีอยู่หลายชนิดที่สำคัญ มี 3 ชนิด คือ

ไรแดง มีขนาดเล็ก มีสีเทา พบอยู่ใต้กองมูลไก่ ในเวลากลางคืนจะพบไรแดงที่ฐานขนหาง และรอบๆก้น ไรแดงจะดูดเลือดไก่ในเวลากลางคืน ทำให้เกิดอาการโลหิตจางและอาจตายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในไก่อายุน้อย นอกจากนี้ยังเป็นตัวแพร่โรคอหิวาต์ไก่ และโรคฝีดาษ ด้วย

ไรหน้าแข้งผุ ไรชนิดนี้ทำให้เกิดโรคหน้าแข้งผุ โดยไรจะฝังตัวเข้าไปในผิวหนังบริเวณหน้าแข้งไก่ ทำให้เกิดสะเก็ดหนังอักเสบ น้ำเหลืองจับกันเป็นก้อนแข็ง ทำให้หน้าแข้งใหญ่ขึ้น ขาและนิ้วบิคเบี้ยว งอขาลำบากและเดินขากะเผลก มีอาการเบื่ออาหาร การไข่ลดลง น้ำหนักตัวลดลง และตายได้ในที่สุด

โรจิกชน พบฝังตัวอยู่ใต้ผิวหนังบริเวณขมขื่นที่หลังและปีก โรจิกชนิดนี้ทำให้ไก่เกิดอาการระคายเคืองและคันมาก ไก่จะพยายามจิกถอนขนตัวเองเพื่อลดอาการระคายเคือง ทำให้มีบริเวณผิวหนังที่ไม่มีขนเป็นหย่อมๆ

การรักษาและควบคุม

ไรแดง การควบคุมต้องกำจัดไรในสิ่งแวดล้อม เช่น คอก คอน และรังวางไข่ โดยการพ่นด้วยยาฆ่าแมลง เช่น คาร์บาริล 0.5 % หรือมาลาไทออน 0.8-2.0 %

โรหน้าแฉ่งผุ ควบคุมโดยการตัดไก่ที่เป็นโรคนำเข้าจากฝูง ใช้ยาฆ่าแมลงพ่นสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับไรแดง ไก่ที่เป็นโรคนำเข้าจากฝูงแต่ละตัวอาจรักษาโดยการทำความสะอาดบริเวณขาที่เป็นโรคด้วยน้ำสบู่ก่อนแล้วทาด้วยขี้ผึ้งกัมมะถัน 10% หรือทาด้วยส่วนผสมของน้ำมันหมู 7 ส่วน กัมมะถัน 3 ส่วน และน้ำมันก๊าด 1 ส่วน การจุ่มขาในน้ำมันก๊าดก็ได้ผลดีเช่นเดียวกัน การรักษานี้ควรทำซ้ำทุกๆ 7-10 วัน จนกว่าจะหาย

โรจิกชน การรักษาโดยการจุ่มไก่ในน้ำยาที่มีส่วนผสมของโซเดียมฟลูออไรด์ กัมมะถัน สบู่ และน้ำ นอกจากนี้อาจใช้โลชั่นหรือหางไหล ทูบแช่น้ำให้น้ำมีลักษณะขุ่นขาวคล้ายน้ำขาวข้าวผสมน้ำลงไปพอประมาณ ใช้เป็นน้ำจุ่มไก่เพื่อกำจัดไรและหมัดตามตัวไก่ได้

หมัด

หมัดที่พบบ่อยๆในไก่พื้นเมือง เป็นหมัดชนิดเกาะแน่น ตัวแก่มีสีน้ำตาลเข้มเกาะแน่นอยู่กับผิวหนังบริเวณหัว และมักอยู่เป็นกลุ่มประมาณ 100 ตัว หรือมากกว่านั้น ส่วนปากของหมัดจะฝังลึกลงไปใต้วงขน ทำให้เกาะออกยาก ตัวอ่อนจากไข่ของตัวเมียจะหล่นลงพื้นดิน และเจริญเติบโตเป็นตัวเต็มวัยในเวลา 60 วัน

อาการ

หมัดจะทำให้ไก่มีอาการระคายเคืองและดูดเลือด ซึ่งอาจทำให้ไก่เลิกตายเนื่องจากโลหิตจาง ส่วนไก่ใหญ่การไข่จะลดลง

การรักษาและควบคุม

โรยกัมมะถันผง หรือทาบริเวณที่มีหมัดด้วยส่วนผสมของกัมมะถันผง 1 ส่วนกับน้ำมันก๊าด 4 ส่วน นอกจากนี้อาจทาบริเวณที่มีหมัดด้วยน้ำมันหมู น้ำมันละหุ่ง หรือ น้ำมันลินซีด

เนื่องจากตัวอ่อนของหมัดฝังลึกลงไปในพื้นที่ที่เป็นดินลึกประมาณ 15 เซนติเมตร แล้วจึงเจริญเติบโตเป็นตัวเต็มวัย ดังนั้นการเทคอนกรีตพื้นคอกไก่ จะช่วยตัดวงจรชีวิตของหมัดได้

7. วัคซีนป้องกันโรค

ศ.ดร.เชิดชัย รัตนเศรษฐากุล และ อ.สพ.ญ.กัลยา เจือจันทร์

วัคซีนนิวคาสเซล สเตรน เอฟ

วัคซีนนี้เป็นวัคซีนเชื้อเป็น ที่ผลิตมาจากเชื้อไวรัสนิวคาสเซล สเตรน เอฟ โดยการเพาะเลี้ยงเชื้อในไขไก่ฟัก วัคซีนนิวคาสเซล สเตรน เอฟ นี้มีคุณสมบัติให้ภูมิคุ้มกันโรคนิวคาสเซลได้เป็นอย่างดี ใช้ได้กับไก่ทุกอายุ ทั้งสามารถใช้หยอดจมูกหรือหยอดตาก็ได้

การเก็บรักษา

เก็บในตู้เย็นธรรมดา อุณหภูมิ 2-5 องศาเซลเซียส

ขนาดและวิธีใช้

ผสมวัคซีนและน้ำยาในขนาดที่กำหนด เขย่าให้เข้ากัน วัคซีนที่ผสมแล้วต้องนำไปใช้ทันที โดยการหยอดจมูกหรือหยอดตาคั่วละ 2 หยด (ใช้เข็มฉีดยาเบอร์ 20 หรือเข็มหยอดจมูกที่มีจำหน่ายทั่วไป) และต้องแน่ใจว่าไก่ที่ทำวัคซีนนั้นได้รับวัคซีนถูกต้องทุกตัว เครื่องมือที่ใช้ต้องต้มให้เดือดแล้วทิ้งไว้ให้เย็นก่อนใช้

ความคุ้มโรค

ไก่จะมีภูมิคุ้มกันต้านทานโรคนิวคาสเซลได้ หลังจากให้วัคซีนแล้วประมาณ 14 วัน และไก่ที่มีสุขภาพสมบูรณ์เท่านั้นจึงจะมีภูมิคุ้มกันโรคได้ดี ไก่อายุ 15 อาทิตย์ขึ้นไปจะมีภูมิคุ้มโรคอยู่ 3-4 เดือน การให้วัคซีนชนิดนี้แก่ลูกไก่อายุน้อยๆ ก่อนที่ภูมิคุ้มกันโรคที่ได้รับจากแม่จะหมดไปนั้น (ประมาณ 3 อาทิตย์) ลูกไก่นั้นจะมีภูมิคุ้มกันโรคได้ไม่สูงพอ จึงจำเป็นต้องให้วัคซีนแก่ลูกไก่เหล่านั้นอีกครั้งหนึ่ง ลูกไก่เหล่านั้นจึงจะมีภูมิคุ้มกันโรคได้ดียิ่งขึ้น และควรระมัดระวังการติดโรคในระยะก่อนที่ลูกไก่เหล่านั้นจะสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ดีพออีกด้วย

ข้อพึงปฏิบัติ

1. ต้องเก็บรักษาและใช้วัคซีนตามคำแนะนำ
2. ห้ามใช้วัคซีนนี้ร่วมกับวัคซีนป้องกันโรคหลอดลมอักเสบติดต่อกันในไก่โดยเด็ดขาด และควรให้วัคซีนทั้ง 2 ชนิดนี้ห่างกันไม่น้อยกว่า 7 วัน
3. ต้องใช้วัคซีนก่อนวันหมดอายุที่ข้างขวด

4. วัคซีนที่ผสมแล้ว ต้องใช้ภายใน 2 ชั่วโมง ห้ามเก็บไว้ใช้ต่อไปอีก

5. หลอดบรรจุวัคซีน หรือภาชนะที่ใช้ในการผสมวัคซีนเมื่อใช้แล้วควรต้มทำลายเชื้อก่อนทิ้ง หรือเก็บไว้

วัคซีนฝีดาษไก่

วัคซีนนี้เป็นวัคซีนไวรัสเชื้อเป็นชนิดอ่อน ไม่เป็นอันตรายต่อไก่ เป็นวัคซีนแห้งบรรจุอยู่ในหลอดสูญญากาศ การเก็บรักษา

เก็บในตู้เย็น อุณหภูมิ 2-5 องศาเซลเซียส หรือในกระดิกน้ำแข็ง

ขนาดและวิธีใช้

1. เตรียมเข็มแทงปีก และกระบอกฉีดยาที่สะอาด โดยนึ่งหรือต้มในน้ำเดือดมาเชื้อ 10-15 นาที

2. ละลายวัคซีนด้วยน้ำยาละลาย โดยใช้เข็มขนาดใหญ่ เช่น เบอร์ 16 - 18 คูดน้ำยาละลายวัคซีน มิฉะนั้นจะคุดก่อนข้างยาก เนื่องจากน้ำยาละลายที่ใช้มีลักษณะหนืด คูดน้ำยาละลายใส่ในขวดวัคซีน ผสมให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

3. ใช้เข็มคูด (เข็มแทงปีกที่มีจำหน่ายในร้านขายยาสัตว์หรืออาหารสัตว์) จุ่มในขวดแล้วแทงลงไปทั้งฝักของปีก อย่าให้ถูกเส้นเลือด ทำตัวละ 1-2 ครั้ง

4. วัคซีนที่ผสมแล้วควรใช้ทันที หากใช้ไม่หมดอาจจะเก็บไว้ใช้ภายใน 5-6 ชั่วโมง โดยต้องแช่ไว้

ในน้ำแข็ง

5. วัคซีนนี้ใช้ได้กับไก่ทุกขนาด อายุตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป

ความคุ้มโรค

ไก่จะมีความคุ้มโรคหลังจากได้รับวัคซีนแล้วประมาณ 2 สัปดาห์ และจะมีความคุ้มโรคได้นานประมาณ 1 ปี

วัคซีนอหิวาต์เปิด-ไก่

วัคซีนอหิวาต์เปิด-ไก่ เป็นวัคซีนแบคทีเรียเชื้อตาย ใช้ป้องกันโรคอหิวาต์ในสัตว์ปีก ได้แก่ เป็ด ไก่ และห่าน

วัคซีนนี้ผลิตจากเชื้อ Pasteurella multocida Type 8 : A สเตรนท้องถิ่น มาเชื้อด้วยฟอร์มาลิน การเก็บรักษา

เก็บไว้ในที่มีดและเย็น

วิธีใช้วัคซีน

ทำความสะอาดลูกยางและคอขวดด้วยสำลีชุบแอลกอฮอล์ แล้วควักวัคซีนออกโดยใช้เข็มและ กระจกฉีดยาที่ได้นิ่งหรือดัมพ์ฆ่าเชื้อโรคแล้ว

วัคซีนนี้ใช้ฉีดสัตว์ที่มีอายุตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป และควรมีวัคซีนทุกๆ 3 เดือน

ขนาดฉีด

เปิด ใก่ และห่าน ตัวละ 1 ซีซี เข็มกล้ำเนื้อหรือใต้ผิวหนัง

ความคุ้มโรค

สัตว์จะมีความคุ้มโรคหลังจากฉีดวัคซีนแล้วประมาณ 15 วัน และจะมีความคุ้มโรคได้ ประมาณ 3 เดือน

ข้อควรระวัง

ประสิทธิภาพในด้านให้ความคุ้มโรคของวัคซีนอหิวาต์เปิด-ใก่ โดยทั่วๆไปมีประมาณ 70 % เท่านั้น และขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการระบาดของโรคด้วย การใช้วัคซีนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ มาตรการในการป้องกันโรค มาตรการสำคัญในการป้องกันโรคนี้นี้ได้แก่ การสุขาภิบาลสัตว์ที่ดี การ ป้องกันการติดโรคจากแหล่งที่มีโรคโดยทุกทาง

โปรแกรมการให้วัคซีนในใก่พื้นเมืองและลูกผสมพื้นเมือง ของสมาชิกในโครงการ

อายุใก่	ชนิดวัคซีนที่ให้	วิธีและขนาดที่ให้	การดูแลเพิ่มเติม
1 สัปดาห์	นิวคาสเซิล สเตรนเอฟ ฝึคยาใก่	หยอดตาหรือจุ่ม 1 หยด แทงผนังปีก ตัวละ 1 ครั้ง	
2-3 สัปดาห์	-	-	ตัดปากลูกใก่
4 สัปดาห์	นิวคาสเซิล สเตรนเอฟ.	หยอดตาหรือจุ่ม 2 หยด	
6 สัปดาห์	อหิวาต์เปิด-ใก่	ฉีดเข้กกล้ำเนื้อออก 1 ซีซี	ถ่ายพยาธิด้วย มีเบนดาโซล 1/2 เม็ด(50 มก.)

แบบฟอร์มที่ 1
การบันทึกข้อมูลการเลี้ยงไก่พ่อ - แม่พันธุ์

หมู่บ้าน.....ประจำเดือน.....พ.ศ.....

คอกที่.....

วันที่	จำนวน (ตัว)		จำนวนตาย (ตัว)		อาหารให้ (กก.)	จำนวนไข่ (ฟอง)	หมายเหตุ
	พ่อพันธุ์	แม่พันธุ์	พ่อพันธุ์	แม่พันธุ์			
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							
21							
22							
23							
24							
25							
26							
27							
28							
29							
30							
31							

แบบฟอร์มการประเมินผลการฝึกอบรมเกษตรกร
เรื่อง การเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองและลูกผสม
วันที่ 7-8 ตุลาคม 2540

ณ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ
จังหวัดมุกดาหาร

หมู่บ้าน.....อำเภอ.....

หัวข้อ	ระดับความพอใจ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
ความรู้ก่อนการฝึกอบรม			
1. ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์(การรวมกลุ่ม)			
2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีฟาร์ม			
3. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการพ่อ-แม่พันธุ์ไก่			
4. ความรู้เกี่ยวกับการฟักไข่			
5. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ การเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม			
6. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการให้อาหาร			
7. ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดที่สำคัญ			
8. ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคโดยใช้วัคซีน			
9. สถานที่ฝึกอบรม			
10. สถานที่ทัศนศึกษา			
11. ระยะเวลาในการฝึกอบรม			
12. ช่วงเวลาในการฝึก			
13. อาหาร			
14. ที่พัก			
15. การเดินทาง			

ข้อเสนอแนะ.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

แบบฟอร์มการประเมินผลการฝึกอบรมเกษตรกร
เรื่อง การเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองและลูกผสม
วันที่ 7-8 ตุลาคม 2540

ณ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ
 จังหวัดมุกดาหาร

หมู่บ้าน.....อำเภอ.....

หัวข้อ	ระดับความพอใจ		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
ความรู้หลังการฝึกอบรม			
1. ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์(การรวมกลุ่ม)			
2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีฟาร์ม			
3. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการพ่อ-แม่พันธุ์ไก่			
4. ความรู้เกี่ยวกับการฟักไข่			
5. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ การเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม			
6. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการให้อาหาร			
7. ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดที่สำคัญ			
8. ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคโดยการใช้วัคซีน			
9. สถานที่ฝึกอบรม			
10. สถานที่ทัศนศึกษา			
11. ระยะเวลาในการฝึกอบรม			
12. ช่วงเวลาในการฝึก			
13. อาหาร			
14. ที่พัก			
15. การเดินทาง			

ข้อเสนอแนะ.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

แบบฟอร์มการประเมินผลการฝึกอบรมเกษตรกร
เรื่อง การเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองและลูกผสม
วันที่ 22 พฤษภาคม 2541
ณ สาธารณสุขอำเภอหนองแวง จังหวัดขอนแก่น

หมู่บ้าน.....อำเภอ.....

หัวข้อ	ระดับความรู้		
	ดีมาก	ปานกลาง	ต้อง แก้ไข/น้อย
1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการผสมพันธุ์ไก่เพียงใด			
2. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการฟักไข่เพียงใด			
3. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับอาหารและการให้อาหารไก่เพียงใด			
4. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเลี้ยงไก่เพียงใด			
5. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการบันทึกข้อมูลเพียงใด			
6. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มเพียงใด			
7. สถานที่ฝึกอบรมมีความเหมาะสมเพียงใด			
8. ระยะเวลาในการฝึกอบรมเหมาะสมเพียงใด			
9. ช่วงเวลาในการฝึกอบรมเหมาะสมเพียงใด			
10. วิทยากรมีความรู้และสามารถถ่ายทอดดีเพียงใด			
11. ท่านมีความมั่นใจในการเลี้ยงไก่เพียงใด			
12. ท่านได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมเพียงใด			

ข้อเสนอแนะ.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....